

SAMSPELET MELLAN IDEELLA ORGANISATIONER OCH DERAS KONTROLLORGAN

– EN STUDIE KRING REDOVISNING FÖR VÄLGÖRENHETSORGANISATIONER

Forskningsmetodologi i Företagsekonomi

Liza Nerman
Caroline Gulbrand

VT 2010:KF20

HÖGSKOLAN I BORÅS
INSTITUTIONEN FÖR DATA- OCH AFFÄRSVETENSKAP

Svensk titel: Samspelet mellan ideella organisationer och deras kontrollorgan – En studie kring redovisning för välgörenhetsorganisationer

Engelsk titel: The interaction between non-profit organisations and their supervisory bodies – An analysis of financial statements for charity organisations

Utgivningsår: 2010

Författare: Caroline Guldbrand och Liza Nerman

Handledare: Tina Ingdahl

Abstract:

In recent years, the world faced an economic crisis. Despite difficult times, which meant economic hardship for the population, it has been found that contributions to non-profit associations have risen. Increasing public interest has also led to more media scrutiny of the various charity organizations, which resulted in several negative reports, rubricated as scandals. These scandals have led to a loss of trust among donors, as shown in a study presented in the paper. The survey also shows that donors think that charities poorly present the costs associated with charity work, which is one reasons to the loss of trust.

In Sweden there are two bodies which supervise charities, with the aim of maintaining and increasing trust in these organizations. In this paper we present a theoretical comparison of the regulatory frameworks that the bodies supply. The comparison also includes the general rules on accounting for non-profits, supplied by the Swedish Accounting Standards Board. The theoretical analysis is the basis for answering our research question of how regulatory frameworks are adapted by charity organizations in practice and how the frameworks contribute to their purpose. The question at issue is answered from a theoretical analysis of the three charities, Plan Sweden, Save the Children and UNICEF. These three are among the largest collectors in Sweden. They also have a similar focus and thereby allowing for comparison to be made.

With the abduction method, we have concluded that there are some differences between the compared frameworks and the requirements they set for the establishment of an annual report for a nonprofit organization. These differences create grounds for confusion among donors, which does not contribute to the transparency to the financial statement – a crucial factor in building trust through accounting. However, there are signs that organizations want to adapt their financial statements to donors' requirements and thus contribute to a better understanding, an adjustment that is inhibited by the supervisory bodies. Our study results in the reveal of a paradox where we ask the question if the supervisory bodies are counterproductive and degrades its quality label by preventing the charitable organizations to adapt their financial statements based on donors' approaches. The paper is written in Swedish.

Key words: Charity organization, Purpose expense, FRII, SFI, Accounting Standards Board, Save the Children, Unicef and Plan Sweden

Sammanfattning:

Under senare år har världen stått inför en ekonomisk kris, den värsta i modern tid. Trots att denna svåra tid innebar ekonomiska påfrestningar hos befolkningen så har det konstaterats att bidrag till ideella föreningarna har ökat. Allmänhetens ökade intresse har även lett till en ökad medial granskning av de olika välgörenhetsorganisationerna, vilket resulterat i flera negativa rapporter, vilka rubricerats som skandaler. Dessa skandaler har gett ett minskat förtroende hos bidragsgivarna för välgörenhetsorganisationer, vilket visas i en undersökning som presenteras i uppsatsen. Förtroende är därför ett centralt begrepp i denna uppsats. Undersökningen visar även att bidragsgivarna är av den uppfattningen att välgörenhetsorganisationerna brister i att redovisa kostnaderna för att bedriva biståndsarbete, en av orsakerna till det minskade förtroendet.

I Sverige finns två kontrollorgan vilka granskar välgörenhetsorganisationer, med syftet att bibehålla och öka förtroende för just dessa organisationer. I uppsatsen presenterar vi en teoretisk jämförelse mellan regelverken för redovisning som dessa kontrollorgan tillhandahåller samt Bokföringsnämndens allmänna regler kring redovisning för ideella organisationer. Den teoretiska analysen ligger till grund för att besvara vår forskningsfråga kring hur regelverken följs samt hur de verkar för att främja dess syfte. Frågeställningen besvaras utifrån en teoretisk analys av tre välgörenhetsorganisationer; Plan Sverige, Rädda Barnen och Unicef. Dessa tre tillhör de största insamlarna i Sverige. De har också en liknande fokusering samt ursprung vilket möjliggör en jämförelse mellan dem.

Genom denna studie har vi genom metoden abduktion, kommit fram till att det finns skillnader mellan de regelverk som jämförts och på de krav som de ställer vid upprättandet av en årsredovisning för en ideell organisation. Dessa olikheter skapar grunder till förvirring hos bidragsgivarna. Riktlinjerna brister således i att ge klarhet och transparens till redovisningen, vilka är avgörande faktorer för att skapa förtroende genom redovisning. Det finns dock tecken på att organisationerna vill utveckla och anpassa sina årsredovisningar till bidragsgivarna och således bidra till en ökad förståelse för hur insamlade medel används, en anpassning som hämmas av de styrande regelverken. Vår uppsats resulterar i att en paradox uppenbarar sig, där vi ställer frågan om det kan vara så att kontrollorganen i praktiken motverkar sitt syfte och bryter ner dess kvalitetsstämpel genom att förhindra välgörenhetsorganisationerna att anpassa sina årsredovisningar utifrån givarnas synsätt.

Nyckelord: Välgörenhetsorganisationer, Ändamåls kostnad, FRII, SFI, Bokföringsnämnden, Rädda Barnen, Unicef och Plan Sverige.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	- 1 -
1.1	Bakgrund.....	- 1 -
1.2	Problemdiskussion.....	- 4 -
1.3	Problemformulering.....	- 5 -
1.4	Syfte.....	- 5 -
1.5	Avgränsning.....	- 6 -
1.6	Disposition av uppsatsen.....	- 7 -
2	Metod.....	- 8 -
2.1	Metodavgränsning.....	- 8 -
2.2	Förhållningssätt till studerad verklighet.....	- 8 -
2.3	Empirisk data.....	- 9 -
2.4	Slutledningsmetod.....	- 9 -
2.5	Datainsamling och genomföranden.....	- 10 -
2.6	Analysmetod.....	- 10 -
2.7	Reliabilitet och validitet.....	- 11 -
3	Teoretisk referensram.....	- 12 -
3.1	Välgörenhetsorganisationer.....	- 12 -
3.1.1	Välgörenhetsbidrag - en vara.....	- 12 -
3.2	Vikten av förtroende.....	- 13 -
3.2.1	Förtroende i förhållande till årsredovisning.....	- 15 -
3.3	Ideella föreningars årsredovisning.....	- 15 -
3.4	Bokföringsnämnden (BFN).....	- 16 -
3.5	FRII (Frivilligorganisationernas Insamlingsråd).....	- 16 -
3.5.1	FRIIs riktlinjer för årsredovisning.....	- 17 -
3.5.2	FRIIs kvalitetskod.....	- 18 -
3.6	SFI (Svensk insamlingskontroll).....	- 19 -
3.6.1	SFIs föreskrifter för innehav av ett 90-konto.....	- 20 -
3.7	Teoretisk analys.....	- 21 -
3.8	Sammanfattning av teorikapitlet.....	- 23 -
4	Empiri.....	- 24 -
4.1	Rädda Barnen.....	- 24 -
4.1.1	Övergripande.....	- 24 -
4.1.2	Det praktiska arbetet.....	- 24 -
4.1.3	Förvaltningsberättelsen.....	- 25 -
4.1.4	Resultat-, balansräkning och kassaflöde.....	- 25 -
4.2	Unicef.....	- 26 -
4.2.1	Övergripande.....	- 26 -
4.2.2	Förvaltningsberättelse.....	- 27 -
4.2.3	Resultat-, Balansräkning och Kassaflödesanalys.....	- 27 -
4.3	Plan Sverige.....	- 28 -
4.3.1	Övergripande.....	- 28 -
4.3.2	Förvaltningsberättelsen.....	- 28 -
4.3.3	Värderingsprinciper.....	- 29 -
4.3.4	Resultat-, Balansräkning och Kassaflödesanalys.....	- 30 -
5	Analys.....	- 31 -
5.1	Redovisning för välgörenhetsorganisationer.....	- 31 -
5.1.1	Redovisningens utformning.....	- 31 -
5.1.2	Redovisnings begrepp.....	- 32 -

5.1.3	Nyckeltal.....	- 33 -
5.2	Redovisning och förtroende.....	- 34 -
5.2.1	Anpassning av årsredovisning.....	- 34 -
5.2.2	Jämförelse mellan välgörenhetsorganisationer.....	- 35 -
5.2.3	Nivå av förtroende.....	- 36 -
6	Slutsatser.....	- 38 -
7	Avslutande reflektion.....	- 41 -
7.1	Förslag till fortsatta studier.....	- 42 -
8	Källförteckning.....	- 44 -
9	Bilagor.....	- 47 -
9.1	Förkortningar.....	- 47 -

1 Inledning

I det inledande kapitlet ges en bakgrundsbeskrivning till det valda ämnet. Det leder till en redogörelse av problematiken kring området vilken, genom en diskussion, mynnar ut i två frågeställningar samt ett syfte. Kapitlet inleds med en lista över förkortningar vilka kommer användas genom uppsatsen och avslutas med en lista över dispositionen för uppsatsen.

1.1 Bakgrund

Åren 2008 och 2009 har ekonomiskt sett betraktats som de värsta i modern historia. Finanskrisen slog hårt över hela världen. En av de marknader som förberedde sig på denna svåra tid var de ideella organisationerna vars överlevnad och arbete är beroende av bidrag från företag och privatpersoner. Rädna Barnens generalsekreterare Elisabeth Dahlin säger i en artikel i Dagens Nyheter: "Vi var oroliga när ekonomin tvärstannade men blev positivt överraskande." (Pedersen & Victorin 2010, s.1). I en tid som speglats av återhållsamhet ser vi alltså nu i efterhand ett förvånande resultat där bidragen till välgörenhet i Sverige har ökat trots finansiella påfrestningar hos befolkningen. Enligt den svenska kontrollorganisationen FRII så ökade de insamlade medlen hos samtliga av de 10 största organisationerna med sammanlagt en halv miljon under 2008 (www.frii.se "a" 2010-02-14). Prognosen i väntan på årsredovisningarna för 2009 tyder på en fortsatt ökning och i år tros det bli ett nytt rekord. Bidragande till detta tros vara den naturkatastrof som drabbade Haiti, dit bidragsgivarna varit generösa.

Bidragen till välgörenhet har alltså ökat trots finansiella påfrestningar hos befolkningen. Detta har gett ett ökat medialt intresse för välgörenhetsorganisationer och vidare även utvecklats till en medial granskning av dessa verksamheter. Få personer har lyckats undgå de antal löpsedlar som avlöst varandra. Bland många artiklar så publicerade Dagens Industri den 15 januari 2010 en artikel om tre personer som åtalats för att ha utställt falska fakturor till Röda Korset samt Cancerfonden. En av de åtalade har tidigare arbetat för insamlingen på Cancerfonden och sedan rekryterats till en chefsposition inom Röda Korset. Röda Korsets generalsekreterare Christer Zettergren medger för Tidningarnas Telegrambyrå att deras förtroende i och med detta minskat. Åtal kunde väckas efter att en granskning gjord av revisionsfirman Öhrlings Price Waterhouse Coopers hade genomförts, baserad på misstankar från anställda på Röda Korset (*Tre åtalas i härva kring Röda Korset* 2010). Fokus har även legat på andra skandaler som till exempel lönenivåerna för styrelsemedlemmar, vilka anses vara alldeles för höga och ta för stor del av det insamlade medlen (Utbutt 2009). Den mediala uppvaktningen har lett till att flera styrelsemedlemmar inom ideella organisationer valt att avgå från sina poster, detta sedan deras löner ifrågasatts. Det har lett till frågor om huruvida en förtroende kris för organisationerna hos bidragsgivarna infunnit sig. Per Allan Olsson, internationell programsamordnare på Svenska Röda korset, diskuterar på DN debatt kring just deras förlorade förtroende (Olsson 2010). I Dagens Industri så citeras finansmannen Roger Akelius, vilken är en av de största bidragsgivarna i Sverige, och han kräver att Röda

Korsets vd avgår efter att både lönenivåer och svindlerier uppmärksammats (Wallén 2010).

Den ideella sektorn är omfattande i Sverige och omsätter årligen cirka 140 miljarder kronor och har över 150 000 anställda. Detta är ett litet antal i förhållande till antalet ideella arbetare som aktivt bidrar och med det genererar resurser till denna verksamhet (Wijkström & Einarsson 2006, Wijkström & Lundström 2002). Enligt FRII så ger Sverige ca 1300 kr per hushåll årligen till ideella organisationer och de säger att det finns en ökad trend för givande (<http://frii.se/> ”d” 2010-03-18). En ökad efterfrågan följs ofta av ett ökat utbud och så är även fallet inom välgörenhetsbranschen där antalet insamlingsorganisationer ökad med en tredubbling de senaste 15 åren (Bremann 2008). För denna sektor så har företaget Argument AB sedan ett antal år tillbaks på uppdrag av Swedbank Robur genomfört en undersökning gällande just givarnas förtroende och attityder mot välgörande organisationer (Erfelt 2010). Dess senaste framställning gjordes mellan 19 till 29 januari 2010, cirka 1 vecka efter jordbävningen på Haiti. Vid fråga kring förtroendet för att de pengar som skänks når rätt personer och projekt, blev medelvärde 3,2 på en skala mellan 1-5, där 1 representerade inget förtroende och 5 betyder mycket stort förtroende. 701 personer deltog i undersökningen. Då frågan ställdes om ideella hjälporganisationer är dåliga på att öppet redovisa hur insamlade medel används så blev medelvärdet 2,7. 9 % tyckte att de var mycket dåliga, medan endast 4 % av de tillfrågade tyckte att organisationerna var mycket bra. Flest personer svarade en 2:a, vilket kan tolkas som att majoriteten tycker att organisationerna är dåliga på denna uppgift. En senare omröstning som getts mycket uppmärksamhet i media, men som enbart skall tas som en indikation på grund av dess genomförande, är gjord av tidningen Aftonbladet. I samband med tidigare nämnda debatt kring Röda Korset så frågade Aftonbladet sina läsare om de har förtroende för Röda Korset. Resultatet efter två veckors öppen omröstning var att 92,5 % av de 55 951 individer som svarat sa att de ej har något förtroende (www.aftonbladet.se/ ”a” 2010-02-16). Detta tyder på att det finns ett förtroendeproblem hos allmänheten gentemot välgörenhetsorganisationer.

Trots ett förtroende problem så finns en statlig organisation som har till syfte att just granska välgörenhetsorganisationer, Svensk Insamlingskontroll (SFI). De verkar som en kontrollfunktion och granskar svenska organisationer vilka genomför insamlingar hos allmänheten. Medlemmar som uppfyller olika krav som SFI ställer tilldelas ett så kallat 90-konto, vilket fungerar som en kvalitetsstämpel. För att godkännas av SFI så ställs krav på redovisning. Bokföringslagen (BFL) 1999:1078 2 kapitel, talar om när en förening är bokföringsskyldiga och 6 kapitel anger när bokföringen ska avslutas med en årsredovisning. I årsredovisningslagen (ÅRL) 1995:1554 2 kapitel fastställs vad årsredovisningen ska innehålla. SFI har en mer utvecklad formalia än Bokföringsnämnden (BFN), vilken dess medlemmar ska följa för att bibehålla medlemskapet, det vill säga 90-kontot. Utifrån redovisningen ska det framgå att minst 75 % av organisationens insamlade medel ska gå till ändamålet (www.insamlingskontroll.se ”a” 2010-02-17), ett krav som ofta belyses i offentliga sammanhang.

Som tillägg till SFI så finns även det gemensamma branschorganet Frivillighetsorganisationernas Insamlingsråd (FRII). I utökning till SFI:s krav för att godkänna organisationer, så jobbar FRII på att utveckla hur organisationerna jobbar och har utvecklat en specifik kod med syftet att både bibehålla och öka förtroendet för organisationerna. FRII uppger att det ej är tillräckligt att en organisation har ett 90-konto för att den ska anses säker, utan för att givaren ska kunna känna sig trygg med sitt bidrag så ska den skänkas till en av FRII:s medlemmar. Detta påstående grundar sig enligt FRII i att genom ett medlemskap hos dem så förpliktigar medlemmarna, det vill säga välgörenhetsorganisationerna, till att göra sina årsredovisningar enligt en specifik mall vilken FRII anses är bra för att kontrollera organisationerna och möjliggöra för jämförelse mellan dem. (www.frii.se ”a” 2010-02-14)

1.2 Problemdiskussion

Undersökningarna som gjorts visar på att det finns ett problem kring pålitligheten och förtroendet för välgörande organisationer och hur de använder de insamlade medlen. Att ha förtroende för en person eller organisation innebär att man litar på den och att den kommer utföra det som förväntas även om svårigheter uppkommer (Gometz 2006). För att en givare ska kunna ha förtroende för den organisation som givaren valt att stödja, så krävs således att organisationen gör det som väntats trots kriser. Rapporter om drömlöner, stora ekonomiska fallskärmar och svindlerier kan och vill troligen ge ett minskat förtroende. Studerar man inlägg som gjorts av läsare till flera av de nämnda artiklarna så frågar flera hur detta har kunnat hända, varför det inte har uppmärksammats.

Det finns som nämnt kontrollorganisationer för välgörenhetsorganisationer, och kontroll görs då organisationerna väljer att vara medlemmar i SFI och FRII. Att 90-konto har blivit ett allmänt begrepp och även en kvalitetsstämpel är vedertaget. Ett belägg för detta ges av regeringen i flera motioner där de hänvisat till 90-konto för att klassificera vilka organisationer som anser ”rena” och ska få avdragsrätt för gåvor. Att organisationer även blir medlemmar i FRII innebär enligt FRII en definitiv kontroll över att organisationen genomför insamling enligt vad de betraktar som god sed och att inga onödiga kostnader hänförs de insamlade medlen. Onödiga kostnader kvalificerar SFI som de kostnader som överstiger 25 % av de insamlade medlen. Det vill säga att minst 75 % av bidragen måste gå till ändamålet för att organisationen ska anses arbeta på ett effektivt sätt och inte pådra sig obefogade kostnader. Att medlemsorganisationer i SFI och FRII har styrelsemedlemmar där lönen ligger långt över medel lönen för personer inom ledande befattningar i Sverige (*VD-löner 2008 – en statistisk redovisning 2009*) väcker frågan om procentsatsen för vad som anses täcka skäliga kostnader borde revideras eller om kontrollen för vad som definieras som onödiga kostnader måste gå från övergripande till specifik. Att organisationerna även blir utsatta för bedrägerier ger att frågorna leder upp till om kontrollen över lag är tillräcklig.

För att bygga upp ett förtroende så har vi genom vår utbildning fått lära oss att redovisningen kan användas som ett verktyg i denna process. Detta uppnås genom att revisionen förmedlar en känsla av pålitlighet till läsaren (Gometz 2006). Transparens och förståelse är två nödvändigt begrepp som verkar för att öka förtroende känslan, vilket nämns av Erik Zachridson, generalsekreterare i FRII (www.frii.se ”b” 2010-02-17). Läsaren måste känna tillit till den årsredovisning som läses. Tillit eller förtroende är en viktig faktor för samtliga intressentgrupper och revision kan vara ett verktyg som kan ge bidragande effekter för flera av dessa olika grupper. Intressentgrupper har olika förutsättningar och olika krav, därför är anpassning viktigt för förståelse. Detta ska ha i åtanke vid framställningen av en årsredovisning. Zachridson säger i sammanfattningen av deras kvalitetskod, att de flesta insamlingsorganisationer har uppmärksammat att intresset ökar för hur gåvorna används (www.frii.se ”b” 2010-02-17). Det ger ännu större vikt för redovisningen samt anpassningen av den. Detta styrks vidare i Swedbank Robur rapport februari 2010, vilken nämndes i bakgrunden, där majoriteten av de tillfrågade tyckte att välgörenhetsorganisationer var dåliga på att redovisa hur insamlade medel används (Erfelt 2010).

Diskussioner förs kring de svårigheter som finns inom mätbarhet av resultat för välgörenhetsorganisationer, men trots detta så finns ett större problem inom redovisning enligt givarna. Det finns ett problem gällande att kostnader läggs på insamlade medel och givarna anser att välgörenhetsorganisationer inte öppet redovisar dessa. Detta trots att FRII och SFI säger att deras medlemmar blir kontrollerade och de båda organisationerna ger även ut speciella riktlinjer för redovisning som är anpassad just för välgörenhetsorganisationer.

Under punkt 7 i FRII:s kvalitetskod så sägs att hög kvalitet och god tillgänglighet på organisationens rapportering är en förutsättning för att intressenternas förtroende för organisationen skall upprätthållas (www.frii.se 2010-02-17 ”c”). Vi frågar oss om detta verkligen är tillräckligt. Undersökningar visar att givare inte tycker att rapporteringen är tillräcklig. Är det så att FRII och SFI:s krav på redovisning inte är tillräckliga eller är det så att de inte efterföljs?

1.3 Problemformulering

- *Hur väl följs SFI:s anvisningar kring uppförandet av årsredovisningar, Bokföringsnämndens råd samt FRII:s mall för redovisning av deras medlemmar i praktiken och hur verkar dessa råd för att uppnå kontrollorganens syfte, att skapa förtroende för välgörenhetsorganisationer?*

För att kunna besvara denna fråga, måste vi först göra en teoretisk jämförelse mellan de olika riktlinjerna. Det ger följande delfråga:

- *Hur skiljer sig anvisningarna kring redovisning för välgörenhetsorganisationer mellan de tre kontrollorganen SFI, FRII och Bokföringsnämnden?*

1.4 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utforska och beskriva problematiken kring redovisning för välgörenhetsorganisationer. Målet är att identifiera ursprunget till varför bidragsgivare har tappat förtroendet för välgörenhetsorganisationer, att se varför denna problematik existerar.

1.5 Avgränsning

För att kunna hantera de frågeställningar som vi valt inom ramen för en kandidatuppsats gällande djup och omfattning, så har avgränsningar varit tvungna att göras. Vi kommer att fokusera vår studie på tre större svenska insamlingsorganisationer, vidare redogörelse för denna avgränsning finns i kapitel 2.1 *Metodavgränsning*. Gällande problematiken kring redovisning för välgörenhetsorganisationer så kommer denna i huvudsak begränsas till att studera organisationernas effektivitet, det vill säga hur stora kostnader som läggs på det insamlade medlen. Detta då undersökningarna som belysts i bakgrunden och problemdiskussionen ger stöd för att givarna upplever ett stort problem kring hur kostnader redovisas. Vi finner därmed att det främst är inom denna punkt som givarna anser att förbättringar behöver göras för att återfå förtroendet för organisationerna. Komplexiteten kring redovisning av kostnader kommer belysas, men begränsning görs vid kontrollering, verifiering eller jämförelse av dessa utöver det som tas upp i teorin för att ge en övergripande blick.

Problematiken kring förtroende för välgörenhetsorganisationen kommer vi endast beröra utifrån perspektivet från enskilda bidragsgivare, vilka vi kommer betrakta som kunden om inget annat tydligt framkommer. Vi tar upp ordet bidrag och då syftar vi till insamlade medel, vilket även kan benämnas som gåvor i enighet med de begrepp som används av BFN. Vi diskuterar även begreppet ideell organisation vilket enligt BFN syftar till de som skattemässigt inte anses bedriva näringsverksamhet och vars stadgar syftar till att verksamhet förekommer med huvudsyftet att resultera i ett bistående ändamål utan ekonomisk kompensation (Bokföringsnämnden 2009). Vi kommer för denna definition att använda begrepp som välgörenhetsorganisation.

1.6 Disposition av uppsatsen

- Kapitel 1 *Inledning:* I inledningen ges en bakgrundsbeskrivning till det ämne vi valt att studera. Därefter följer en problemdiskussion som leder till syftet och problemfrågeställningar för uppsatsen. Även avgränsning och disposition av studien behandlas.
- Kapitel 2 *Metod:* I det andra kapitlet kommer vi belysa de metodiska ställningstaganden som görs samt operationaliseringen kring hur materiell ska samlas in och hur tolkningsprocessen kommer gå till.
- Kapitel 3 *Teoretisk Referensram:* Vi kommer för denna del att ta upp befintliga teorier och fakta kring de organisationer vi valt att jämföra i våra forskningsfrågor. Kapitlet inleds med en metodavgränsning för studien och avslutas i en teoretisk analys. Informationen kommer tillsammans med empirin att utgöra den bas som analysen i kapitel 5 bygger på.
- Kapitel 4 *Empiri:* Denna del innehåller resultatet av vår empiriska studie samt kort information om de organisationer vi studerat.
- Kapitel 5 *Analys:* Kapitel 5 utgörs av en analys vilken inkluderar en tolkning av vår empiri och teori.
- Kapitel 6 *Slutsatser:* Här redogörs för det resultat som studien frambringat. Svar ges på de problemfrågor som redogjorts för i kapitel 1.
- Kapitel 7 *Avslutande reflektion:* Avslutningsvis så kommer det göras en reflektion av vad studien bidragit med. Vi gör även en återspeglning kring intressanta frågor och studieområden vi stött på under vägen.

2 Metod

”Metod” kommer av grekiskans ”methodos” och betyder att följa en bestämd väg mot ett mål. Samhällsvetenskapliga metoder handlar om hur vi ska gå till väga när vi hämtar in information om verkligheten och hur vi sedan analyserar vad denna information säger oss så att den ger ny insikt i samhällsmässiga förhållanden och procedurer (Johannesson & Tufte 2007). I detta kapitel presenteras studiens ställningstagande, utgångspunkt och tillvägagångssätt för att ge läsaren insikt i vårt metodval.

2.1 Metodavgränsning

För att besvara frågeställningarna och exemplifiera problemen så kommer vi i denna uppsats att studera årsredovisningar och det utifrån tre organisationer, Unicef, Rädda Barnen och Plan Sverige. Dessa tillhör de största insamlarna i Sverige och har liknande fokusering samt ursprung, vilket möjliggör för en jämförelse av dem (www.frii.se ”b” 2010-02-14). Vi kommer enbart att beröra dessa utifrån deras svenska verksamhet och inte beröra de globala organisationer till vilka de i enskilda fall samhör. Vi kommer även att fokusera på koncernen i de fall då det finns underorganisationer. Årsredovisningarna kommer att begränsas till det senast tillgängliga året vid skrivandet av denna uppsats, det vill säga 2008-års redovisning.

2.2 Förhållningssätt till studerad verklighet

Från början hade vi som målsättning att använda ett realistiskt förhållningssätt för vår studie då den grundas i att studera och jämföra årsredovisningar för välgörenhetsorganisationer med olika teorier. Detta för att realismen bygger på ett objektivt synsätt där världen uppfattas som oberoende av det mänskliga tänkandet, ett vanligt synsätt inom redovisningsstudier då ekonomiska rapporter granskas och studeras. (Johannesson & Tufte 2007) Genom vår bakgrundsforskning fann vi dock att, för att bäst studera problematiken kring revisionen för dessa organisationer bör man snarare ha ett mer idealistiskt synsätt. Detta för att det ej handlar om en monolog utan en dialog. Företagen kommunicerar med sina årsredovisningar och siffror och givarna svarar med svikande förtroende. Förtroende är något individuellt trots att trender finns och innebär att verkligheten ej blir den samma för alla som studerar den, den är beroende det mänskliga tänkandet. Detta synsätt förknippas med idealismen, som säger att den kunskap människor besitter är beroende av sitt medvetande. (Johannesson & Tufte 2007) Begreppet förtroende kan alltså ej anses vara av objektiv natur då det är baserat på den mänskliga uppfattningen och medvetandet. Det behöver ej uppfattas på samma sätt av samtliga mottagare och speglas således av befintliga kunskaper och erfarenheter. Likaså vill organisationerna skapa en bild hos intressenten med sin årsredovisning vilket än mer styrker att det är idealismen som vi kommer att hålla oss till i vår undersökning.

Frågan om vad verklighet är leder oss in på en annan beröringspunkt kring metodiken för denna ansats, nämligen hur vi kan få kunskap om verkligheten. Detta beskrivs inom epistemologin, vilken står för kunskapsteori. Detta är ett centralt begrepp som berör frågor kring kunskapens natur, objekt och källor. I denna uppsats kommer vår studie

grunda sig i observationer med granskning av årsredovisningar. Vi kommer se på skillnader inom dem och regelverk, samt vilka brister som kan finnas. Vi får således våra erfarenheter utifrån observationer vilka ger oss kunskap. Detta förhållningssätt är kopplat till det empiristiska synsättet, som syftar till erfarenhetsbaserade sanningar. (Andersen 1998) Tillämpningen av detta synsätt innebär dock en svaghet kopplat till reliabilitet. För granskningen av de källor som kommer användas så kommer vi att försöka ha ett kritiskt synsätt genom hela uppsatsen. Kritik som snarare bygger på förnuftsbasead argumentation och logik, snarare än erfarenhetsbaserade sanningar med observationer. Det är således kopplat till det rationalistiska synsättet inom epistemologin (Johannesson & Tufte 2007).

2.3 Empirisk data

Problematik kring välgörenhetsorganisationer och dess årsredovisning är ett område som inte studerats i någon stor utsträckning. Problemställningarna syftar till att för det första se hur situationen ser ut idag för att kunna finna vart problematiken har sin källa. Det skulle kunna göras genom en undersökning där vi studerar många, om inte samtliga årsredovisningar för medlemmarna hos SFI. Det medför att vi skulle få en kvantitativ data med många observationer. Dock skulle detta vara väldigt tidskrävande då problemfrågorna kräver en detaljerad undersökning av dessa. Då tid är en begränsad faktor kommer vi därför att använda oss av ett fåtal årsredovisningar vilka får representera populationen, vilka kan ses som mer kvantitativ data. Vi söker data som går djupare in i detaljer där man får fram mer detaljerad och nyanserad information. Avsikten med detta är att få fram en mer fyllig beskrivning och detta är ju särskilt användbart om det dessutom finns lite forskning på området (Johannesson & Tufte 2007). Kvalitativ data inkluderar dock ofta en direkt kontakt med organisationen som studeras. Detta kommer vi ej ha, vilket gör att vår studie snarare kommer bli en tolkning av kvantitativ data.

Utöver djupet kan vi se till källans natur. För detta används ofta kategoriseringen primära och sekundära källor. Primära källor anses vara baserade på egna utförda observationer eller intervjuer, alltså information forskaren i fråga har kommit fram till på egen hand. Sekundära källor baseras däremot på information som införskaffats via tidigare framtaget material så som tidigare studier, tryckta artiklar med mera. Man får helt enkelt informationen via någon annan. (Johannesson & Tufte 2007) Vid källkritik kan primära källor anses vara att föredra då dess natur är känd. Det är lätt att se till brister i till exempel utförande, medan man vid användning av sekundära källor får förlita sig på tidigare författares utförande. Det är dock studien i sig som avgör vilket alternativ som är att föredra. Användning av sekundära källor sparar tid samt ger möjlighet att ta del av resultat och fakta som forskaren på egen hand inte kunnat få fram. (Andersen 1998) För denna studie kommer vi använda oss av befintliga teorier samt årsredovisningar, vilket kan ses som sekundära källor även om detta kan diskuteras gällande just årsredovisningar.

2.4 Slutledningsmetod

Då vetenskapliga slutsatser dras finns det olika tillvägagångssätt att använda sig utav. En av dessa tekniker kategoriserar de olika metoderna i tre delar, deduktion, induktion och abduktion. De handlar om hur man använder sig av empiri och teori, vilken av dem som är ursprunget för studien och vilken av de som är målet (Andersen 1998). För vår studie

kommer vi använda oss av teori för att stärka de ställningstaganden vi gör, men vi kommer även att använda oss av empiri för att testa och exemplifiera olika teorier. Vi kommer således använda oss utav både induktion och deduktion. Induktion betyder att man använder metoden att gå från det specifika till det allmänna, man utgår från empiri för att skapa teori. Forskaren försöker skapa en regel utifrån den studie som görs. (Johannesson & Tufte 2007) Deduktion handlar om att forskaren utgår från generella principer och testar dem i konkreta sammanhang. Studien går från det generella till det specifika. Denna växelvisa pendling mellan induktion och deduktion kallas abduktion, där analysen av empirin alltså kombineras med teoretiska studier. (Johannesson & Tufte 2007)

2.5 Datainsamling och genomföranden

I vår studie har vi valt att fokusera på de tre välgörenhetsorganisationerna Unicef, Rädda barnen och Plan Sverige. I vårt val utgick vi från att dessa tre tillhör de största insamlarna i vårt land och de har liknande fokusering samt ursprung. För att kunna möjliggöra en jämförelse av olika organisationer var en viktig ståndpunkt att de var likartade för att vi ska kunna göra en så bra studie som möjligt och möjliggöra för generaliseringar i hopp om att uppnå ett bra resultat med vår undersökning.

Utifrån valet av forskningsfrågor kommer vi att använda oss utav källor som innebär relevans för vår typ av studie. Årsredovisningar för de utvalda organisationerna kommer ligga till grund för studien. Vi kommer här använda oss av de senaste genomförda årsredovisningarna vilket blir för redovisningsåret 2008. Dessa kommer ställas i jämförelse med material från SFI och FRII gällande uppförande av en årsredovisning. Vi kommer även att jämföra dessa regler utifrån bokföringsnämndens regelverk för ideella organisationer. För bakgrunden har vi använt oss av tidigare publicerade uppsatser som inspirationskällor samt aktuella artiklar för att belysa problematiken. Här använde vi oss även av tidigare genomförda opinionsundersökningar. Utöver detta kommer vi använda oss av olika publicerade verk för att finna teorier kopplade till uppsatsämnet och frågorna vi önskar besvara. Flera av böckerna vi kommer använda har vi stött på som kurslitteratur och vi har därför tilltro till dessa verk.

2.6 Analysmetod

Vi har som utgångspunkt att vårt insamlade empiriska material ska leda oss fram till de förklaringar vi behöver för att få svar till de frågor vi presenterat i problemdiskussionen. Vi kommer att ta det empiriska materialet och analysera teori för att genom en analys komma fram till ett mönster som ska ligga till grund för de slutsatser vi kommer att presentera. Själva problemställningarna styr till en hög grad vår analys. Vi kommer därför att analysera årsredovisningar för sig, specifika delar som är relevanta för forskningsfrågorna kommer vi jämföra med varandra, med andra regelverk och till teorin. Detta är representativt med den hermeneutiska cirkeln som metod. Där urskiljer man enskilda delar från helheten. Undersöker de enskilda delarna för sig, relationer till varandra och till slut med helheten. Helheten syftar här till teorin mellan delarna består av empirin. (Andersen 1998)

2.7 Reliabilitet och validitet

En grundläggande fråga när det kommer till forskning är tillförlitligheten för en studie, vilken inom forskning refereras till som reliabilitet. Reliabiliteten visar alltså på hur pålitlig en källa är och diskuterar frågorna kring naturen hos data, hur den har insamlats och hur den bearbetats (Johannesson & Tuft 2007). Vid fullständig reliabilitet ska en studie kunna genomföras två gånger och ge exakt samma resultat, förutsatt att omständigheterna inte förändrats (Svenning 2000). Vi kommer använda oss av sekundära källor i denna studie vilket sätter stor vikt vid reliabiliteten. Flera av de böcker vi använt oss av för att finna teorier och fakta har använts som kurslitteratur. Den har således granskats av lärare och elever ofta under flera år och vi anser därför att dessa har en tillfredställande nivå av tillförlitlighet. Det var med tanke på reliabiliteten vi valde våra studieobjekt. Organisationerna vars årsredovisningar granskas tillhör de största sett både till insamlade medel samt organisationerna i sig. De stävar även efter liknande syfte. Detta ger möjlighet för jämförelse, vilket är en metod för att se om någon källa känns mindre tillförlitlig gentemot en annan. Utan jämförelse hade detta varit svårt. Tillförlitlighet är ett av begreppen som denna ansats speglar på. Vi valde därför bort metoden att genomföra intervjuer då vi, tillsammans med handledare, ansåg att detta kommer ge en negativ effekt på tillförlitligheten då intervjuer ställer stora krav på subjektivitet hos respondenterna, deras kunskap samt vår tolkning. Det skulle inte bidra till ett bättre resultat.

Utöver reliabilitet kan vi även se till källors giltighet och relevans, även kallat validitet. Giltighet syftar till överrensstämelsen mellan empiri och teori, medan relevansen syftar till överrensstämelsen med problemställningen, att vi undersöker det vi avser undersöka (Johannesson & Tuft 2007). En viktig kontrollfunktion för detta är de opponeringar som kommer göras av både studenter och handledare under framställningen av denna uppsats. Då vi kommer att studera tre utav Sveriges största insamlingsorganisationers årsredovisningar, så ger det en högre giltighet än om vi studerat mindre organisationer. Detta då de större har granskats av en revisor och det kan antas finnas ett större antal intressenter vilka har studerat dessa. Vi kan dock ställa oss frågan om det finns andra dokument som vi kunnat använda oss av för att besvara frågeställningarna. Årsredovisningarna i sig är det som vi bygger problematiken på och de går därför inte att ersätta. Vi tror dock att de kan kompletteras med annan information som till exempel utdrag från den löpande redovisningen samt information kring uträkningar av specifika nyckeltal.

3 Teoretisk referensram

Följande kapitel kommer att presentera den teoretiska referensram som ligger till grund för denna studie. Referensramen kommer ligga till grund för kommande analys. Teorier kommer att hämtas från de valda studieobjekten, organisationerna som berörs i problemformuleringarna. Teorier kring köpprocessen och förtroende kommer även behandlas. Kapitlet avslutas med en teoretisk analys kopplat till den första forskningsfrågan.

3.1 Vålgörehetsorganisationer

Vålgörehet är bidrag till behövhande, antingen i ekonomisk eller i materiell form. Det ses som osjålvisk stöd till människor som är i behov av hjälp och stöd. Historiskt sett har ordet vålgörehet haft en negativ klang på grund utav att det förknippades med att rika ger till fattiga. Före vålfårdsstatens uppbyggnad på 1900-talet hade dock vålgörehetsorganisationer en mycket viktig roll i samhället. På senare tid har ordet vålgörehet fått en pånyttfödelse med anledning av att det förknippats med engelskans *charity* som är ett vitt begrepp. Vålgörehet har nu en bred innebörd och kan omfatta en rad olika insatser till utsatta i vårt samhälle eller i andra länder. (www.sos-barnbyar.se "a" 2010-03-12)

3.1.1 Vålgörehetsbidrag - en vara

Dahlén och Lange skrev i en bok från 2009 att nytta och behov är två vanliga begrepp associerade med ett köp, begrepp som företag stråvar efter att identifiera hos sina kunder. Det är dock viktigt för företag att särskilja dessa då nytta är kopplat till produkten medan behov är kopplat till kunden. Det vill säga att behovet sträcker sig utöver det praktiska och det reala. Att ta reda på en kund eller ett segments behov är dock en dyr sak menar författarna, vilket ofta kråver många omfattande undersökningar. Anna Breman har i sin avhandling kring filantropi lyckats identifiera orsaker till varför människor väljer att ge till vålgörehet och de behov som de med sitt "köp" önskar tillfredställa. Hennes forskning utgår från ett nationalekonomiskt synsätt där teori traditionellt sett utgår från att maximera nyttoeffekter för den egna individen. Att först jobba för att tjåna pengar och sedan skänka bort pengar frångår från denna teori om sjålvisk nyttoeffekt. Vissa typer av givande kan dock associeras till ett egoistiskt synsätt där det sker ett utbyte, till exempel när personer skåner till cancerforskning för att det en dag kan vara till nytta för någon närstående eller personer som ger bidrag till en kyrka för att kunna få tillgång till deras tjänster. Detta ger dock inte någöt belågg för vissa typer av bidrag som de anonyma eller testamentsgåvorna. Den teori som kan ge en förklaring till givande som inte kan associeras med ren altruism är warm-glow giving, åven kallat imperfekt altruism. Detta syftar till den känsla av vålbefinnande som uppstår vid givandet till vålgörehet. Ren altruism innebär alltså att individer ger för åndamålet i sig medan imperfekt altruism ger tillfredställelse i och med det frivilliga givandet. Bremans studier visar att det är en kombination av båda dessa som utlöser aktionen att ge. (2008)

Det är alltså både ändamålet i sig och givandet som utlöser det så kallade köpet hos bidragsgivare. Vad gäller valet av organisation så har flera tester visat på samma resultat, att identifikation med mottagaren inte har en signifikant effekt på bidragen. Just att givaren fick information om personen eller projektet de bidrar ansågs tidigare vara en avgörande faktor enligt allmän uppfattning, men flera tester visar nu det motsatta, att mer detaljer om vart hjälpen går inte har så stor betydelse som man tidigare trott. Det avgörande är istället effektivitet. Organisationerna måste visa för bidragsgivaren att de är effektiva, det vill säga använder pengarna på rätt sätt för att kunna öka bidragen. (Breman 2008)

Utöver fokusering på effektivitet så är konkurrens en av de stora trender som uppenbarar sig inom sektorn för ideella organisationer och det är något som organisationer måste ta hänsyn till. En annan trend är mätbarhet, i syfte att skapa förtroende genom att möjliggöra för jämförbarhet av resultaten hos de olika organisationerna. Jämförbarhet har blivit en viktig faktor i köpprocessen hos konsumenter i och med att globaliseringen ökar och med det även utbudet. Internet spelar en viktig roll för att möjliggörandet av detta och det finns sidor enbart anpassade för detta syfte, både specifika inom produktkategorin och generella. Breman tar upp exempel på organisationer som har som syfte att värdera olika välgörenhetsorganisationer. Få av dem gör dock jämförelser utöver de olika organisationernas syften. (Breman 2008)

3.2 Vikten av förtroende

Vid frågor kring hur organisationer ska kunna öka sin försäljning så diskuteras ofta begreppet förtroende. Professorn Rolf Solli väljer att definiera förtroende synonymt med tillit. Han menar att förtroende är att kunna lita på någon eller någonting, övertygelsen att man äger annans eller andras tillit. Förtroende är ett begrepp med två sidor, att hysa förtroende och vidare att få förtroende. I regel sammanfaller dessa två med anledning av att den som åtnjuter förtroende förtjänar det, men det stämmer inte alltid. (Solli 2006) En annan definition på begreppet förtroende är en situation där individer låter sitt handlande i samspelet med andras styras av de konstituerande förväntningarna. Härigenom blir förtroende relaterat till normalitet. Att ha förtroende för någon innebär då att man söker handla så att man frambringar händelser, skapande av situationer som stämmer överens med spelets normativa ordning och att man respekterar som rätt och riktigt att andra gör på samma vis. (Gometz 2006)

Omgivningens förtroende förenklar en organisations relationer med omvärlden på ett sätt att andras villighet att bidra med resurser, vilket organisationerna är beroende utav då folks vilja att ge bidrag ökar om en organisation har omgivningens förtroende. Desto mindre förtroende en organisation har desto mer resurser måste läggas på att försöka övertyga omgivningen om att denna specifika organisation är värd att ha att göra med. (Zapata Johansson 2006)

Förtroende är av stort värde för både de som får det och de som givit det. Det har debatterats hur organisationer kan få ett ökat förtroende från sina intressenter. Vidare i debatten har det även diskuterats huruvida förtroende går att köpa eller ej. Enligt forskaren Ulf Gometz är detta omöjligt då det ligger hårt arbete bakom förtroende och det är något man som organisation under en lång tid bygger upp. Det tar lång tid att vinna omgivningens förtroende men det kan ryckas bort under en natt. Förtroende är ömtåligt och det kräver beständighet och underhåll för att det ska bevaras. Ett förtroende som befläckats kan byggas upp igen men det är både tid- och resurskrävande samt att det krävs en hög målmedvetenhet. (2006)

Förtroende kan ha en avgörande roll när det handlar om att välja organisation att donera pengar till. Valet av organisation kan liknas vid det val en individ står inför när de ska köpa en ny vara eller tjänst. Valen som en kund står inför beskrivs i den välkända teorin som handlar om köpprocessen. Denna process står beskriven i boken *Principles of marketing* av Kotler. Enligt denna teori går kunden igenom fem olika faser vid ett köp. Den första är att kunden blir medveten om en viss produkt eller tjänst. Ett behov blir aktuellt, men man saknar information om lösningen. I nästa fas kommer man därför till den informationssökande fasen som innebär att man som kund söker information om den produkt eller tjänst vars behov man i första fasen blev medveten om. Omfattningen på informationen kan komma att variera beroende på vilket risktagande en kund tar genom sitt köp. När man sedan kommer till fas tre gör kunden ett övervägande genom att utvärdera de olika alternativen. Man gör jämförelser för att så småningom göra ett så klokt val som möjligt. I fas fyra sker själva köpbeslutet. När valet är gjort står kunden inför ett köpbeslut. Denna process kan ta olika lång tid beroende på olika faktorer bland annat omfattning av risk man som kund tar i och med ett eventuellt köp. I den femte och avslutande fasen avgörs det om kunden är nöjd med sitt köp eller ej. Förhållandet mellan förväntningarna och de verkliga kvalifikationerna spelar här en avgörande roll. Genom att ha studerat de olika faserna en kund går igenom för att tillfredsställa ett behov ser man att köpare kan ta mer eller mindre tid på sig genom dessa faser. Det händer också att faserna går igenom i en annan ordning. Orsaker till detta beror på situationen, produkten och personen i fråga som står inför ett köpbeslut. (Kotler 2001)

Köpprocessen stödjer företags strävan att öka deras förtroende hos sina kunder och i litteratur samt media diskuteras ofta strävan efter ökat förtroende. Sollis och Rombach hävdar dock att denna konstanta strävan är farlig, då det kan vara skadligt för organisationer att ha för mycket förtroende. De hävdar att en funktionell nivå av förtroende kräver en skopa misstroende. Detta då man mister en viktig kontrollfunktion om ej misstroende existerar. Forskarna menar istället att företag borde sträva efter att finna den ultimata nivån av förtroende. De menar att det finns fem olika metoder för att skapa detta, metoder som redan finns institutionaliserade i organisationer. Dessa är konkurrens, revision, öppenhet, kritik och kontroll. Funktioner på extern översyn som de menar existerar för att skapa en lagom nivå av förtroende (2006).

3.2.1 Förtroende i förhållande till årsredovisning

Årsredovisningen i sig kan leda till ett ökat förtroende från givarens sida gentemot en organisation, men den kan samtidigt ha en motsatt effekt då den också fungerar som en kontrollfunktion. Gudrun Baldvinsdottir och Inga-Lill Johansson hävdar att en organisations årsredovisning innehåller mycket information och kan vara uppställd på ett professionellt vis, men det behöver inte betyda att allt är skött på ett rätt sätt. Om läsaren ställs inför några oklarheter kan det leda till misstro istället för att den informationen leder till ett ökat förtroende. Vid misstankar hos läsaren av årsredovisningen går tankarna vidare till om organisationen i fråga försöker se bättre ut än vad den egentligen är genom att ha en välpolerad årsredovisning. (2006).

Att öka förtroende genom årsredovisningar är även det som FRII:s framtagna kvalitetskod syftar till, genom att rekommendera öppenhet och transparens. I kvalitetskoden finns det en rubrik som heter *Insamling* och där framkommer att insamlingen ska ske på ett förtroendegivande sätt. Det är även av stor vikt att informationen kring insamlingen är saklig och korrekt. Hög kvalitet och god tillgänglighet på organisationernas rapportering är en förutsättning för att intressenternas förtroende för organisationen i fråga ska upprätthållas. Rapporteringen ska inte begränsas till en framställning av organisationernas finansiella ställning utan den ska även vara lättförståelig för läsaren. Så att läsaren på ett lätt sätt blir insatt i vilka resultat organisationerna uppnått och hur väl de uppnått de utsatta målen. (www.frii.se ”c” 2010-02-17)

3.3 Ideella föreningars årsredovisning

En ideell förening kännetecknas enligt Skatteverket av att ändamålet är ideellt eller att föreningens verksamhet är ideell. Med det menas att även en förening som bedriver ekonomisk verksamhet kan anses som en ideell organisation om de ger till ett ideellt ändamål. En organisation som främjar sina medlemmars ekonomiska intressen klassas dock inte som en ideell organisation. För att få klassas som en ideell förening i juridisk mening får den verksamhet som bedrivs för att främja ändamålet inte vara av affärsmässig karaktär (www.skatteverket.se ”a” 2010-03-09).

Enligt Skatteverket är en ideell förening bokföringsskyldig om den bedriver näringsverksamhet, är moderföretag i en koncern eller har tillgångar som överstiger 1,5 miljoner kronor. Alla bokföringsskyldiga organisationer ska avsluta sina räkenskaper med antingen en årsredovisning, årsbokslut eller ett förenklat årsbokslut. En ideell förening som uppfyller mer än ett av följande krav ska avsluta sina räkenskaper med en årsredovisning (www.skatteverket.se ”b” 2010-03-09):

- Medelantalet anställda har under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 50 stycken
- Den redovisade balansomslutningen har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 25 miljoner kronor
- Den redovisade nettoomsättningen har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 50 miljoner kronor

En årsredovisning upprättas med tillämpning av regler i Årsredovisningslagen (ÅRL) och ska bestå av en balansräkning, resultaträkning, noter och förvaltningsberättelse. Om det skulle vara så att föreningen inte behöver upprätta en årsredovisning ska den istället upprätta ett årsbokslut. Skulle den årliga nettoomsättningen uppgå till högst 3 miljoner kronor kan föreningen istället upprätta ett förenklat årsbokslut. Ett årsbokslut består av en resultaträkning, balansräkning och tilläggsupplysningar och upprättas med tillämpning av reglerna i Bokföringslagen (BFL). Ett förenklat årsbokslut består av en resultaträkning samt en balansräkning och upprättas enligt god redovisningssed. Om den ideella föreningen är skyldig att upprätta en årsredovisning ska det finnas minst en auktoriserad eller godkänd revisor. (www.skatteverket.se ”c” 2010-03-17)

3.4 Bokföringsnämnden (BFN)

Med anledning av att ÅRL inte fullt ut är tillämbbar för ideella föreningar har BFN gjort specialutlåtanden för dessa områden. I BFNAR 2002:8 står det beskrivet hur dessa allmänna råd ska tillämpas vid upprättandet av en årsredovisning samt årsbokslut för föreningar som är bokslutsföretag enligt bokföringslagen. Dessa allmänna råd behandlar intäkter och kostnader, medeltalet anställda, gåvor samt bidrag. (www.bfn.se ”a” 2010-04-02)

BFNAR definierar intäkter som ett inflöde av ekonomiska fördelar som är hänförligt till en räkenskapsperiod och som föreningen erhåller för egen räkning. En förening ska redovisa intäkter som nettoomsättning om intäkten uppstått i näringsverksamhet som bedrivits av föreningen och om intäkten skulle ha redovisats som nettoomsättning enligt allmänna principer. Kostnader definieras enligt BFN som ett utflöde av ekonomiska fördelar som kan hänföras till en räkenskapsperiod och som gjorts för föreningens egen räkning. BFNAR har vissa principer vid kostnads redovisning. Bland annat ska en förening som gör avvikelser i sin årsredovisning avseende den del av kostnads redovisning som är betingade, i en not beskriva motivet till avvikelsen. I noten ska även beskrivas vad som ingår i den post som avviker ifrån själva uppställningsformen. En förening som är skyldig att avsluta sina räkenskaper med ett årsbokslut behöver inte lämna upplysningar om avvikelser. (www.bfn.se ”a” 2010-04-02)

3.5 FRII (Frivilligorganisationernas Insamlingsråd)

FRII har sedan 1980 haft till uppgift att verka för ett gynnsamt klimat för volontärarbete och insamling bland allmänheten i Sverige, en kontroll som tidigare sköttes via näringslivets granskningsnämnd. De verkar för etisk och professionell insamling, deltar i opinionsbildning med mera. FRII är en samlingspunkt för 103 välgörenhetsorganisationer, vilka genom medlemskapet förbinder sig att följa FRII:s kvalitetskod för svenska insamlingsorganisationer. Syftet med koden är att både bibehålla och öka förtroendet för organisationerna. Arbetet leds av en styrelse som består av 8 personer. FRII menar på att nyckelord vad gäller etisk insamling är begrepp som respekt, öppenhet, trovärdighet och kvalitet. (www.frii.se ”b” 2010-02-14) FRII har ytterligare en uppgift och det är att utbilda landets olika insamlingsorganisationer och att höja kvaliteten i själva insamlingsarbetet. (www.frii.se ”e” 2010-03-12)

3.5.1 FRII:s riktlinjer för årsredovisning

FRII har tagit fram riktlinjer för hur årsredovisningar för välgörenhetsorganisationer ska vara utformad. Dessa är utarbetade på uppdrag av FRII och sedan fastställda av deras styrelse. Dessa riktlinjer är något som årligen ses över. Riktlinjerna innehåller en kort beskrivning av regler och normer som ska tillämpas vid uppställandet av en årsredovisning. Riktlinjerna inkluderar även en redovisningsmall som FRII rekommenderar sina medlemmar att följa. Enligt FRII överensstämmer den med ÅRLs regler för hur en årsredovisning ska vara utformad, nämligen att den ska innehålla balansräkning, resultaträkning, förvaltningsberättelse samt noter, men den är mer anpassad för välgörenhetsorganisationer. I de fall organisationer hör till definitionen större företag eller om de upprättar en koncernredovisning ska den även innehålla en finansieringsanalys. (www.frii.se "c" 2010-02-14)

Själva syftet med FRII:s riktlinjer är att underlätta arbetet med upprättandet av årsredovisningen för de olika organisationerna. Den innehåller konkreta exempel på hur årsredovisningen ska utformas enligt de krav som ÅRL och god redovisningssed ställer på organisationernas informationsgivande. Vilka normer som är aktuella för god redovisningssed är varierande på organisationens verksamhet samt om de bedriver näringsverksamhet. (www.frii.se "a" 2010-02-17) FRII:s benämningar på poster i resultaträkningen skiljer sig något från ÅRLs benämningar. I FRII:s mall för hur årsredovisningen ska vara utformad ges det möjlighet till att dela in verksamheten i olika delar exempelvis ändamål, insamling och administration. Om en organisation avviker från ÅRLs benämningar ska man enligt BFNAR lämna en motivering till denna avvikelse. Det finns dock undantag för FRII:s medlemmar eftersom att detta är en vedertagen och accepterad standard. Som medlem i FRII räcker det att man hänvisar till FRII:s styrande riktlinjer i den allmänna beskrivningen av redovisningsprinciper. (www.frii.se "c" 2010-02-14)

FRII föreslår i sin mall att organisationer ska använda sig av den funktionsindelade resultaträkningen eftersom att den är specialutformad för att passa insamlingsorganisationer. Men den kostnadsslagindelade resultaträkningen är ändå beskriven i riktlinjerna. Två betydande poster i den funktionsdelade resultaträkningen är ändamålskostnader och insamlingskostnader. Enligt FRII:s mall beskrivs ändamålskostnader som kostnader vilka kan hänföras till organisationens stadgade uppdrag. Denna posts innehåll bör vara beskrivet i organisationens årsredovisning. Opinionsbildning och upplysande verksamhet som ibland kan vara ett inslag i organisationens verksamhet kan endast hänföras till dessa kostnader då de är en del av organisationens syfte. (www.frii.se "c" 2010-02-14)

Den andra posten för kostnader som FRII rekommenderar är insamlingskostnader och under denna post hör kostnader som är förknippade med insamlingsarbetet. Detta insamlingsarbete är riktat mot befintliga givare men även arbete som syftar till att värva nya gåvogivare. Dessa kostnader kan innefatta kampanjer, olika utskick, underhåll av givarregister med mera. Kostnader som uppkommer vid reklamsatsningar och informationsmaterial kan även hänföras till insamlingskostnader så även löner till de anställda som varit engagerade i denna verksamhet. FRII:s mall berör även medlemskostnader. Det handlar då om aktiviteter som är kopplade till att vårda befintliga

gåvogivare men även kostnader vid att värva nya medlemmar. FRII uppger dock att dessa riktlinjer ska tillämpas i den mån de är tillämpliga för de olika organisationerna. (www.frii.se “c” 2010-02-14)

I FRII:s riktlinjer framkommer det hur man räknar ut olika nyckeltalen. Ett av dessa nyckeltal för olika typer av insamlingsorganisationer är andel ändamålskostnader. Enligt FRII räknar man ut det genom att dividera ändamålskostnaderna med verksamhetsintäkterna.

$$\text{Andel ändamålskostnader}_{FRII} = \text{Summa ändamålskostnader} / \text{Verksamhetsintäkter}$$

Verksamhetsintäkter definieras som ett samlat begrepp för organisationernas intäkter och associeras till den huvudregel som ÅRL gör för benämningen av nettoomsättning. Det vill säga intäkter från de aktiviteter som ofta klassificeras som näringsverksamhet. Enligt FRII så visar detta nyckeltal hur stor del av de totala intäkterna som gått till ändamålet. Det görs dock ett tillägg i mallen med ett krav på att organisationer som har en stor andel finansiella intäkter måste beakta det genom att antingen ge en förklaring varför eller så ska uträkningen ovan justeras för denna post. (www.frii.se “c” 2010-02-14) Motsvarande nyckeltal finns beskrivet av SFI, vilket redogörs för under rubriken *SFI (Svensk Insamlingskontroll)*.

3.5.2 FRIIs kvalitetskod

Utöver FRII:s mall som beskrivits ovan så har de i samarbete med Öhrlings Price Waterhouse Coopers även tagit fram en kvalitetskod för svenska insamlingsorganisationer. Denna kvalitetskod antogs vid FRII:s årsmöte 2007 och syftar till att öka transparensen och öppenheten inom organisationerna. Detta för att därigenom stärka förtroendet för de organisationer som kommer att tillämpa denna kod. Ytterligare ett syfte för koden är att bidra till en ökad professionalitet, en förbättrad styrning, ledning och kontroll samt kontrollera att det finns strukturer för utvärdering av de olika organisationernas verksamheter. (www.frii.se “c” 2010-02-14)

De organisationer som följer kvalitetskoden bedriver någon form av insamling. Denna kod avser främst insamling av pengar som organisationer inom FRII bedriver inom Sverige i förmån för sina goda ändamål. Men även insamling av annat slag, exempelvis kläder, tjänster, produkter samt försäljning av varor och lotterier till förmån för ändamålen. Kodens utgångspunkt är inte att i minsta detalj försöka reglera de olika organisationernas verksamheter, man skulle kunna säga att koden är principbaserad, vilket innebär att den utgör ett antal principer snarare än detaljerade regler. Dock ställer FRII krav på tillämpning från sina medlemmar. Om det ej görs måste det i årsredovisningen motiveras varför. Koden innehåller riktlinjer inom sju områden:

- Övergripande principer i FRII:s kvalitetskod
- Förhållningssätt till omvärlden
- Mål och uppfyllelse
- Styrning, ledning och kontroll
- Insamling
- Medarbetare
- Rapportering och information

Inom koden läggs stor vikt på begreppen etik, moral samt god sed. Även offentlighet anses vara viktigt för denna typ av välgörenhetsorganisationer enligt FRII. Detta syftar till att de olika ideella föreningarna offentliggör sin årsredovisning genom att hålla den tillgänglig för alla som vill ta del utav den. För redovisningen i sig så ställer koden krav på att organisationerna ska redogöra för de mål som de ställer upp, hur verksamheten bedrivs och i vilken utsträckning de når de mål de ställt upp. Därefter kan det göras bedömningen av den som tar del av informationen om verksamheten som bedrivs kan klassas som effektiv eller inte. (www.frii.se "c" 2010-02-14)

3.6 SFI (Svensk insamlingskontroll)

SFI är en stiftelse vars huvudmän är organisationerna LO, SACO, TCO, Svensk Näringsliv samt FAR SRS. Stiftelsen bedrivs av utsedda ledamöter från respektive organisation. SFI verkar som en kontrollfunktion och granskar svenska organisationer vilka genomför insamlingar hos allmänheten. SFI skriver att deras syfte är att verka för att insamlingar bland allmänheten för humanitära, välgörande och kulturella ändamål, miljövård, naturskydd och andra allmännyttiga ändamål sker under betryggande kontroll, att insamlingar inte belastas med oskäligen kostnader, att sunda marknadsföringsmetoder används på insamlingsområdet samt att ändamålsenliga metoder för insamlingskontroll utvecklas. (www.insamlingskontroll.se "a" 2010-02-17)

Om organisationen i fråga efter ansökan anses uppfylla de specifika krav som ställs från SFI tilldelas de ett sju-siffrigt PlusGiro eller Bankgiro som börjar på 90, vilken insamlingen skall bedrivas genom. 90-kontot fungerar som en kvalitetsstämpel och allmänheten uppmanas på SFI:s hemsida att endast ge bidrag till organisationer med 90-konton. Även regeringen stödjer denna kvalitetsstämpel. Enligt motion 2008/09: Sk291 *Avdragsrätt för bidrag till välgörenhet*, så ska avdragsrätten enbart gälla godkända organisationer. Godkända organisationer definieras som de med tillhandahållande 90-konton. Motionen ovan lyder "... garanterar seriös verksamhet eftersom innehavaren av 90-konton övervakas av Stiftelsen för Insamlingskontroll (SFI)". Liknande definitioner av regleringen för godkända organisationer görs i äldre motioner kring ämnet (www.riksdagen.se 2010-02-24). Detta stärker den kvalitetsstämpel som är associerad med 90-konton. Själva 90-kontot är för givaren en bekräftelse på att insamlingen hanterats på ett korrekt sätt och att pengarna går till det ändamål de är ämnade för utan oskäligen kostnader (www.insamlingskontroll.se "a" 2010-02-17).

3.6.1 SFIs föreskrifter för innehav av ett 90-konto

Dessa föreskrifter blev antagna av SFI:s styrelse den 17 maj 2006 och innehåller bestämmelser om villkoren för att en insamlingsorganisation ska beviljas att bli innehavare av ett 90-konto. De innehåller även bestämmelser angående den kontroll och krav på insamlingsorganisationer som beviljats ett 90-konto. (www.insamlingskontroll.se ”b” 2010-02-17)

Vem kan då beviljas ett 90-konto?

En insamlingsorganisation som bedriver offentlig insamling för humanitärt, välgörande, kulturellt eller annat allmännyttigt ändamål kan beviljas ett 90-konto. En utav förutsättningarna för detta är att organisationens ändamål har en grad av mätbarhet som går att kontrollera. En organisation som vars ändamål är partipolitiskt eller bedöms vara oförenlig med lag eller god sed tilldelas ej ett 90-konto. En insamlingsorganisation som är juridisk person och som är registrerad hos behörig myndighet får ansöka hos SFI om ett 90-konto. Endast i vissa fall får det vara en annan organisation än en ideell förening. (www.insamlingskontroll.se ”b” 2010-02-17)

Verksamheten ska ha sitt säte i Sverige. Det är viktigt att organisationen har ett namn och att namnet inte går att förväxlas med en annan existerande organisation. Styrelsen ska bestå av minst tre ledamöter och tre suppleanter. Insamlingsorganisationen ska ha minst en av revisorsnämnden auktoriserad eller godkänd revisor och till revisor kan även utses ett revisionsbolag. Om det är fråga om en insamlingsorganisation eller ett trossamfund ska det framkomma i stadgarna att tillgångarna ska disponeras på sätt som överensstämmer med organisationens ändamål. Om verksamheten skulle upphöra eller att en medlem ej ska kunna göra anspråk på någon del av egendomen. (www.insamlingskontroll.se ”b” 2010-02-17)

Ansökan av ett 90-konto sker skriftligen via ett formulär. Till själva ansökan får organisationen bifoga deras stadgar eller föreskrifter. Dessa ska även innehålla en beskrivning över deras mål. Ett 90-konto kan beviljas för en viss tid om högst tre år, men tiden för kontots giltighet kan efter skriftlig ansökan förlängas. Organisationen måste försäkra att de vid en eventuell uppsägning av ett 90-konto kommer att följa SFI:s bestämmelser om redovisningsskyldighet fram tills att de insamlade medlen har förbrukats. (www.insamlingskontroll.se ”b” 2010-02-17)

Granskning

SFI granskar de organisationer som är innehavare av ett 90-konto och denna granskning bygger på att kontoinnehavaren skickar in sin årliga redovisning till SFI. Alla organisationer som innehar ett så kallat 90-konto ska enligt SFI:s föreskrifter avsluta räkenskaperna med en årsredovisning. Med årsredovisningarna som utgångspunkt kan SFI förklara för allmänhet och media att de bidrag som skänkts till kontoinnehavaren faktiskt har nått fram till de ändamål de var ämnade för och att förvaltningskostnaderna varit skäliga. Detta görs dock tillsammans med de separata blanketter för resultaträkning samt balansräkning som SFI ställer krav på att organisationerna ska fylla i och skicka in. Detta i syfte för att ge ett enhetligt underlag för SFI:s granskning av samtliga kontoinnehavare. (www.insamlingskontroll.se ”b” 2010-02-17)

Enligt SFI:s riktlinjer så ska intäkterna i resultaträkningar för deras medlemsorganisationer i princip alltid bruttoredovisas. Upplägget i balansräkningen bygger däremot på ÅRL och stämmer även överens med FRII:s mall för årsredovisning. Även SFI tar upp definitioner av olika nyckeltal. Gällande andel ändamålskostnader så beräknas det genom att dividera ändamålskostnader med totala intäkter.

$$\text{Andel ändamålskostnader}_{SFI} = \text{Summa ändamålskostnader} / \text{Totala intäkter}$$

Ändamålskostnad är summan av direkta kostnader i samband med insamling med gåvobevis, övriga insamlingskostnader och administrationskostnader. De totala intäkterna är summan av verksamhetsintäkter plus ränteintäkter samt aktieutdelning minus räntekostnader samt direkta kostnader vid försäljning. Enligt SFI:s sätt att räkna justeras alltså intäkterna för direkta försäljningskostnader samt vissa finansiella poster. (www.insamlingskontroll.se ”b” 2010-02-17)

3.7 Teoretisk analys

Vi kommer i kommande stycken göra en jämförelse av den teori som beskrivits ovan. Detta för att besvara på vår första forskningsfråga:

Hur skiljer sig anvisningarna kring redovisning för välgörenhetsorganisationer mellan de tre kontrollorganen SFI, FRII och Bokföringsnämnden?

I de olika regelverken finns det skillnader på hur en årsredovisning bör se ut. FRII:s styrande riktlinjer är väldigt detaljerade och de är specifikt anpassade för välgörenhetsorganisationer. Förvaltningsberättelse innehåller fler punkter enligt FRII än de som är tvingade av ÅRL. Balansräkningen är uppställd enligt ÅRLs regler. Här ska det även ingå en kassaflödesanalys om det är ett större företag. (www.frii.se “c” 2010-02-14) SFI:s uppställning av balansräkningen bygger på ÅRL, flertalet poster i stort överenskommer med årsredovisningens mall (www.insamlingskontroll.se ”b” 2010-02-17).

BFN har inga generella regler för hur de ideella föreningarnas kostnadsredovisning skall se ut, då det är svårt på grund av att olika föreningar ser olika ut. De har avstått ifrån att införa särskilda definitioner av kostnadsposter. Med anledning av detta ska föreningen redovisa kostnader på det sätt som känns relevant för föreningen i fråga. Föreningen måste dock anpassa sin redovisning så att den bättre återspeglar syftet med verksamheten, dock inom ÅRLs ramar. (www.bfn.se ”a” 2010-04-02) Detta skiljer BFN och FRII:s styrande riktlinjer åt, då det enligt BFNAR krävs att organisationer som inte tillämpar ÅRLs benämningar på poster i resultaträkningen ska motivera varför de inte gör det. Som exempel på detta är avvikelser från poster som kostnad sålda varor, försäljningskostnader samt administrativa kostnader i resultaträkningen. Organisationer som väljer att dela in sin verksamhet i andra poster blir alltså tvingade att motivera detta. Enligt BFN är det endast de som är skyldiga att avsluta räkenskaperna med ett årsboklut som slipper motivera varför de väljer att göra eventuella avvikelser (www.bfn.se ”a” 2010-04-02). Medlemmar som tillämpar FRII:s riktlinjer slipper dock att motivera varför de gjort avvikelser från ÅRLs benämningar så länge de uppger att de använder sig av FRII:s mall för upprättandet av årsredovisningar, med anledning av att FRII:s mall är vedertagen och är en accepterad modell (www.frii.se ”c” 2010-02-17).

ÅRL beskriver både den funktionsindelade resultaträkningen och den kostnadsslagsindelade resultaträkningen. FRII har dock den funktionsindelade resultaträkningen som norm (www.frii.se ”c” 2010-02-17). Enligt FRII är den funktionsindelade resultaträkningen att föredra framför kostnadsslagindelad resultaträkning då den sistnämnda inte redovisar ändamålskostnader som en egen post utan den inkluderas i andra kostnadsposter. Den är därför att föredra ur ett givar perspektiv, då ändamålskostnad är det nyckeltal som ger en indikation på hur effektiv organisationerna är. De båda formerna tas upp i FRII:s mall. Det som utgör skillnaden mellan dessa två är posterna under verksamhetskostnader. Enligt FRII:s riktlinjer behöver man som organisation inte ange varför man har valt att använda sig utav denna typ av resultaträkning. I den funktionsindelade resultaträkningen som FRII rekommenderar genom sin redovisningsmall, finns det en post som heter verksamhetskostnader och under den lyder försäljning, reklam, annonser. Dessa intäkter kan enligt BFN härröra näringsverksamhet och då skulle de klassas som nettoomsättning. Enligt BFN redovisas intäkter från näringsverksamhet tillsammans med andra intäkter som ska redovisas som nettoomsättning enligt de allmänna principerna.

Definitionen av *ändamålskostnader* är olika hos FRII och SFI. SFI har en snävare definition av ändamålskostnader än FRII som inte justerar för ränteposterna samt ger sina medlemmar en fri tolkning av ändamålskostnader. Med anledning av detta kan detta nyckeltal bli något annorlunda än vad det blir när man använder FRII:s sätt att räkna ut samma nyckeltal.

I vissa fall har BFN och FRII olika benämningar på olika begrepp. Ett exempel är hur begreppet gåva ska definiera. Inom insamlingssektorn har man traditionellt sett använt sig av benämningen insamlade medel, medan man från BFNs sida väljer att använda sig av termen gåva. I riktlinjerna från SFI och FRII så använder man sig utav det förstnämnda begreppet, det står även att det ej finns något hinder för att organisationerna istället använder sig av termen gåva och då går på BFNs linje.

För att skapa en överblick över den teoretiska analysen har vi valt att illustrera några av de skillnader som vi upptäckt inom de olika regelverken, genom en tabell.

	BFN	SFI	FRII
Begrepp	Gåva	Insamlade medel	Insamlade medel
Tvång på att upprätta en fullständig årsredovisning	NEJ, endast specifika fall	JA	JA
Nyckeltalet andel ändamålskostnader	-	Ändamålskostnader / totala intäkter	Ändamålskostnader/ verksamhetsintäkter
Tvång att motivera avvikelser	JA	-	NEJ
Generella regler för kostnadsredovisning	Nej	-	JA
Intäkter från näringsverksamhet klassificeras som nettoinkomst	JA	-	NEJ
Fri tolkning av ändamålskostnader	-	NEJ	JA

Tabell 1: Överblick över skillnader inom de regelverk som SFI, FRII och BFN tillhandahåller för välgörenhetsorganisationer.

3.8 Sammanfattning av teorikapitlet

Vi har i vår teoretiska referensram tagit upp olika begrepp som är väsentliga för vår uppsats. Detta kapitel inleds med inblick i vad en välgörenhetsorganisation är för något. Vi tar sedan upp teori kring liknelsen kring ett välgörenhetsbidraget vid en vara. Något som har en betydande roll när det gäller att skänka pengar till en insamlingsorganisation är att givaren hyser förtroende till organisationen i fråga. Förtroendet är ett centralt begrepp i vår uppsats och behandlas i detta kapitel. Vi åskådliggör sedan vad som gäller för årsredovisningen i de ideella föreningarna. Eftersom vår uppsats vid flera tillfällen tar upp kontrollorganen FRII och SFI är det även viktigt att beskriva dem i denna del. Vi åskådliggör även skillnader mellan FRII och SFI:s riktlinjer samt att vi avslutar med en teoretisk analys kring skillnaderna mellan dessa och BFN:s riktlinjer för välgörenhetsorganisationer. Slutsatserna för den teoretiska analysen redogörs för i kapitel 7, *Slutsatser*.

4 Empiri

Empirin är en redogörelse för det insamlade materialet i förhållande till forskningsproblemet och frågeställning. I denna studie utgörs den av en redogörelse av årsredovisningar.

”Svensk Insamlingskontroll, SFI, granskning bygger på att 90-kontoinnehavaren (KI) skickar in sin årliga redovisning till SFI. Det är med utgångspunkt från dessa handlingar som SFI inför allmänheten och media kan förklara, att de bidrag som skänkts till KI når fram till ändamålet och att förvaltningskostnaderna inte har varit höga.” (www.insamlingskontroll.se/”c” 2010-02-22)

Grunden till granskningen som SFI gör är organisationernas årsredovisningar och dessa handlingar utgör även basen för medlemskap i FRII. Framställningen av vårt empiriska material är därför en beskrivning av årsredovisningar, vilket grundar sig i vårt huvudsyfte att utforska och beskriva. Empirin är kategoriserad utifrån studiens tre valda objekt; Rädda Barnen, Unicef och Plan Sverige i enighet med metoden. Vi kommer att fokusera beskrivningen utifrån studiens syfte. Det innebär att vi kommer att göra övergripande beskrivningar över respektive organisations årsredovisning.

4.1 Rädda Barnen

4.1.1 Övergripande

2008-års årsredovisning för Rädda Barnen är på 44 sidor och innehåller många bilder på barn från utsatta områden. De inleder med en kort introduktion av organisationen, deras arbete samt en redogörelse över distributionen av intäkter och kostnader med ett exempel på hur de insamlade medlen används. Redogörelse för konkreta exempel är det som till största del fyller ut årsredovisningen. På sidan 28 finner vi verksamhetsberättelsen och därefter följer resultat-, balansräkning, kassaflödesanalys och noter. Årsredovisningen avslutas med undertecknande, revisionsberättelse samt kontaktuppgifter med bilder till styrelsemedlemmar.

4.1.2 Det praktiska arbetet

Ungefär 18 sidor av årsredovisningen upptas utan sammanfattade skildringar av projekt som Rädda Barnen arbetar med, samt mer utförliga exempel på några av dem. Redovisningen beskriver hur organisationen jobbat nationellt och internationellt, samt exempel på de resultat tidigare projekt har gett. Till varje exempel bifaller en bild på barn i en för exemplet passande situation. Mellan beskrivningarna finner vi stycket *Marknad och insamling* som syftar till att förklara en marknadsföringskampanj som Rädda Barnen genomfört. De diskuterar kring behovet av detta och nyttan som ges från denna investering. ”... man vill skänka pengar till eller engagera sig i en organisation som syns... i en omvärld där media brusar är större än någonsin och där konkurrensen om givarnas pengar har ökat” (s. 24). Under samma rubrik lyfter de frågan om pengarna kommer fram. De skriver att effektivt och fungerande stöd inte kan ges utan någon

kostnad. Detta kräver kostnader för bland annat administration, vilket tryggar att pengar används på ett effektivt och klokt sätt. De fortsätter att beskriva att deras organisation har ett 90-konto som granskas av SFI. ”Organisationer med 90-konton garanterar att högst 25 procent av de totala kostnaderna får användas för administration och insamling. 2008 utgjorde dessa kostnader för Rädda Barnen 12,8 procent.” (s. 25)

4.1.3 Förvaltningsberättelsen

Förvaltningsberättelsen för Rädda Barnens tar upp åtta sidor i årsredovisningen för 2008. Den inleds med information kring organisationens uppbyggnad samt styrning. Gällande styrningen så kan insamlade medel för Rädda Barnen endast kan användas för insatser som överrensstämmer med deras verksamhetsinriktning, vilken beslutas om på riksmöte i enighet med organisationen stadgar. Det är deras styrelse som är ansvariga för genomförandet av insatserna, genom ett kansli med nationella och internationella kontor. Utöver styrelsen finns specificerade utskott. Ett av dessa som ger mycket uppmärksamhet i förvaltningsberättelsen är de ansvariga för medelförvaltning, vilket består av långsiktig kapitalförvaltning och kortsiktig likviditetsförvaltning. För kapitalförvaltningen så ställs kravet enligt Rädda Barnens förvaltningspolicy på avkastning över fyra procent, trots en låg risk. Under 2008 var dock avkastningen negativ med 17,4 procent på den totala portföljen på över 200 mkr. Styrelsen har det yttersta ansvaret och de ska se till att samtliga inom organisationen har en kostnadsmedveten hållning.

Utöver styrelsen så görs en beskrivning av Rädda Barnens ungdomsförbund och deras medlemsrekrytering. Målet för medlemsrekrytering har ej uppnåtts enligt förvaltningsberättelsen, men de beskriver ändå en positiv trend mot ökat antal medlemmar som ett resultat av den medlemsrekryteringskampanj de genomfört under året. De sista sidorna i förvaltningsberättelsen ger en mer specificerad lista på vad Rädda Barnen haft för projekt under året. Under 2008 har de även haft fokusering på intern kontroll och förbättrat utlandsrevisionen. I och med detta tas även SFI upp igen som ett komplement till den granskning som genomförts av en revisor. De är innehavare av 90-konto och skriver att de därmed uppfyller deras krav på hur de insamlade medlen används. De beskriver även FRII och medger att de under året påbörjat arbetet för att implementera deras kvalitetskod i verksamheten. Denna tillämpning blir fullständig under 2009 då ett långsiktigt fungerande format har framställts.

4.1.4 Resultat-, balansräkning och kassaflöde

Rädda Barnens resultaträkning för 2008 är funktionsindeldad och innehåller posterna verksamhetens intäkter och verksamhetskostnader. Kostnaderna utgörs av en summering av posterna ändamålskostnader och insamlings- och administrationskostnader. Till resultatet bifaller även finansiella investeringar. Resultatet balanseras sedan mot utnyttjat kapital från föregående år och reserverat kapital för kommande. För balansräkningen så utgörs de största tillgångarna av långfristiga värdepappersinnehav samt kassa och bank, vilket matchas till eget kapital som utgör en stor post i jämförelse med skulderna. I kassaflödesanalysen så ger den löpande verksamheten ett negativt kassaflöde. Efter resultaträkning, det vill säga att inbetalningar från givare och medlemmar är mindre än utbetalningarna till samarbetspartner, anställda och leverantörer.

Efter kassaflödesanalysen och innan noterna, finner vi en redogörelse för de redovisningsprinciper som använts. Kapitlet inleds med text kring hur Rädda Barnens årsredovisning för 2008 har följt Årsredovisningslagen, Bokföringsnämndens allmänna råd för ideella föreningar samt FRII:s styrande riktlinjer för årsredovisning. Därefter följer mer detaljerad information för flera poster. Intäktsredovisning har skett enligt verkliga värden av vad som erhållits eller kommer erhållas. Gåvor tas upp då de sakmässigt är överförda och med gåvor syftar de till insamlade medel från privatpersoner och företag. Den andra intäktskällan är bidrag, vilka utgörs av likvida medel som erhålls från bidragsgivare som är ett offentligt organ. För kostnader så delas de upp i två kategorier, ändamålskostnader och insamlings- och administrationskostnader. Dessa hänförs de två olika verksamhetsinriktningarna som finns, kärnverksamheten som är den ideella verksamheten samt verksamheten för stödfunktioner. Till ändamålskostnader hör allt som hör till programmet. Även opinionsbildning stödjer programmet och ligger därför under ändamålskostnader. Insamlings- och administrationskostnader innehåller stödfunktionerna. Det innefattar marknadsföring, administrativt stöd som ledning, ekonomi, personal och annan intern service. I noterna går det att läsa hur dessa kostnader hänförs olika projekt och länder, det vill säga olika programområden.

4.2 Unicef

4.2.1 Övergripande

Unicefs årsredovisning för 2008 inleds med en beskrivning över de områden som Unicef arbetar med. De beskriver kortfattat hur organisationen ser ut och beskriver de fem fokusområden som organisationen valt att satsa sitt arbete på. Därefter följer rubriken *2008 i siffror* vilken inkluderar en sammanfattad redogörelse över årets intäkter samt statistisk sammanställning över ökningen i bidrag samt antalet världsföräldrar de senaste sju åren. Ett stycke ägnas även åt SFI, där det står att Unicef innehar ett 90-konto vilket medför en granskning av SFI. ”Enligt SFI:s regler ska 75 procent av de totala intäkterna gå till verksamheten och organisationen måste ha en redovisning som granskas av en auktoriserad revisor. 2008 gick 89 procent av UNICEF Sveriges intäkter till verksamheten” (s. 6) Därefter följer korta berättelser och bilder från medarbetare, ambassadörer och barn som fått hjälp genom Unicef. Det finns även intervjuer med världsföräldrar, barnrättsinformatör och volontärer. Före förvaltningsberättelsen på sidan 20, så redovisas mer i detaljer det bistånd som delats ut. Denna redovisning illustreras i form av en världskarta där Unicef listar länder, biståndssumma och vilket projekt de valt att stödja under året. De listar även de länder där Unicef finns respektive inte finns. Därefter följer förvaltningsberättelse, resultat och ställning samt förvaltning, resultat-balansräkning samt kassaflödesanalys och noter.

4.2.2 Förvaltningsberättelse

Förvaltningsberättelsen inleds med en ytterligare beskrivning av de projekt som tidigare nämnt i årsredovisningen. De beskriver att de ökat sina bidrag från förra året med 192,3 miljoner. Detta sker ej direkt via Unicef Sverige utan samtliga överskott av insamlade medel samt försäljning skickas till den internationella organisationen. Den svenska kommittén administrerar ej själva någon direkt hjälpverksamhet. Det finns 36 höginkomstländer som jobbar på samma sätt som Unicef i Sverige, genom att samla in medel och bilda opinion. Medlen öronmärks av personal på internationell nivå vilka är insatta i de olika behov som finns, men besluten tas tillsammans med bidragslandet. Kommittéerna får årsvis en rapport sänt till sig hur deras insamlade medel har använts. Förvaltningsberättelsen beskriver även att kommittén och styrelsen har arbetat med nödvändiga policyer för att lyckas uppnå Unicef internationella kvalitetskod samt den som FRII tillhandahåller.

Efter förvaltningsberättelsen följer rubriken *Resultat och ställning samt förvaltning*. Under denna rubrik publicerar Unicef en tabell som visar siffror för 2008-2005 för nyckeltalen *Verksamhetsintäkter*, *Bidrag till Unicef*, *Andel ändamålskostnader* samt *Antal världsföräldrar*. För andel ändamålskostnader så gör de en hänvisning att SFI:s regler.

4.2.3 Resultat-, Balansräkning och Kassaflödesanalys

Unicefs resultaträkning för 2008 är funktionsindeldad och innehåller posterna verksamhetsintäkter, ändamålskostnader, insamlings- och försäljningskostnader samt administrationskostnader. Dessa specificeras under not. 2, 3 och 4. Ändamålskostnaderna innehåller kostnader för penninginsamling, kortförsäljning samt kostnader för kommunikation och nätverk. Under denna not har de även med posten ändamålskostnad i procent enligt SFI:s regler, vilket ligger på 89 % för 2008. Not 4 innehåller en uppställning för lönekostnader. En revisionskostnad finns med samt kostnad för sociala avgifter. Verksamhetsresultatet summeras till noll för både 2008 och 2007, vilket är en effekt av att Unicef skickar vidare de insamlade medlen till Unicefs globala organisation. På verksamhetsresultatet läggs även resultatet från finansiella investeringar för att ge årets resultat. Unicefs värdepappersinnehav är relativt litet, utan de finansiella investeringarna utgörs till största del av ränteintäkter och kostnader.

Unicefs tillgångar upptas enligt balansräkningen till största delen av kassa och bank. Detta matchas mot kortfristiga skulder och posten *Skuld till Unicef*. Enligt kassaflödesanalysen så ger den löpande verksamheten ett positivt flöde i och med ränteintäkter. De har under året även minskat varulagret, minskat skulderna och de kortsiktiga placeringarna.

Efter kassaflödesanalysen följer noterna. Det finns ingen hänvisning till not 1 i vare sig resultaträkningen, balansräkningen eller kassaflödesanalysen. Not 1 består utav Unicefs redovisnings- och värderingsprinciper. De skriver att redovisningen har genomförts i enighet med ÅRL samt BFN allmänna råd för ideella organisationer. De har även använt sig av FRII:s styrande riktlinjer för årsredovisning. Unicef är medlemmar i SFI och har därmed ett 90-konto. De beskriver under not 1 att årsredovisningen innehåller de upplysningar som SFI krävt. För intäktsredovisningen så har de redovisat verkliga värden av vad som har erhållits eller kommer att erhållas. Deras insamlade medel, vilka de benämner som gåvor samt de medel som erhållits av externa bidragsgivare efter ansökan, så kallade bidrag redovisas när de skattemässigt är genomförda. De beskriver sedan ändamålskostnader. De beskriver hur det överskott som uppkommer genom insamling skickas vidare till deras internationella organisation. Ändamålskostnaderna innefattar kommunikationskostnader så som opinionsbildning, vilket ger direkta kostnader som löner, marknadsförings- och informationsmaterial, indirekta kostnader som hyror, kontorsmaterial samt direkta projektkostnader. Insamlings- och försäljningskostnader innefattar samtliga kostnader för att generera externa intäkter. Det innefattas även av administrationskostnader samt revision.

4.3 Plan Sverige

4.3.1 Övergripande

Plan Sveriges årsredovisning för 2008 innehåller inga bilder eller någon specifik layout som kan härledas till organisationen. Efter en innehållsförteckning på en och en halv sida börjar direkt förvaltningsberättelsen, som innefattar samtliga 26 sidor till dess att resultaträkningen börjar.

4.3.2 Förvaltningsberättelsen

Förvaltningsberättelsen inleds med organisationens vision samt mål, både internationella och nationella. De beskriver därefter den ökade konkurrens som skett på marknaden, vilket har gett att bidragen i sin helhet har ökat i Sverige. Därefter görs en omfattande beskrivning över organisationens uppbyggnad och struktur. Plan Sverige arbetar genom ett samarbete mellan bidragsländer och programländer. De beskriver i årsredovisningen den positiva utveckling som skett där några programländer numera även har börjat samla in egna medel för att stödja det internationella arbetet. De insamlade medlen överförs till Plans internationella huvudkotor i Storbritannien. I årsredovisningen står följande kring detta: *"Därifrån slussas pengarna vidare via väl etablerade och fungerande system... Här deltar Plan Sverige aktivt och påverkar hur pengarna ska användas."*(s.23)

I verksamhetsberättelsen så beskrivs även de projekt som Plan Sverige arbetat med under året, både de som de lyckats genomföra och de som inte lyckats. Ett av de projekt som de arbetat med och som de uppger att de kommer fortsätta arbeta med är att anpassa och rikta Plan Sveriges kommunikation mot deras faktiska målgrupper. Beskrivningarna är sakliga och innefattar den strategiplaneringar som görs för varje projekt för att fastställa möjligt resultat samt kostnader.

I slutet av verksamhetsberättelsen beskrivs organisationens ekonomi. De skriver att deras siffror är i balans, men en ökning av insamlade medel med 17 procent de senaste fem åren. De beskriver att deras insamlings- och administrationskostnader även har ökat de senaste åren, men härleder detta till ökad konkurrens med ett ökat behov att investera i marknadsföringsåtgärder. Därefter ägnas ett stycke åt SFI. SFI anges som en viktig kontroll för att medel används korrekt. Enligt SFI:s riktlinjer får ej kostnaderna överstiga 25 procent av de insamlade medlen, och Plan Sverige uppger att de ligger på 17,8 procent för 2008. Utöver kontrollen från SFI så använder sig Plan Sverige utav både interna och externa revisorer. De interna revisorerna styrs genom en separat enhet från det internationella huvudkontoret, som sedan anställer revisorer i de olika Planländerna. Deras arbete utförs genom regelbundna besök på samtliga kontor samt stickprov. Utöver SFI så beskrivs även FRII i plan Sveriges årsredovisning för 2008. FRII nämns under kategorin av organisationer som Plan Sverige har ett nära samarbete med, då de, sedan flera år tillbaka är medlemmar hos dem samt att Plan Sveriges generalsekreterare är styrelseordförande i FRII. De skriver att årsredovisningen för 2008 har upprättats enligt FRII:s etiska kod.

4.3.3 Värderingsprinciper

Efter förvaltningsberättelsen följer en redogörelse över de värderingsprinciper som använts vid upprättandet av årsredovisningen. Redovisningen är upprättad i enighet med ÅRL, BFN allmänna råd samt FRII:s mall årsredovisning. Det står även att årsredovisningen innehåller vissa upplysningar vilka SFI har ställt krav på. Då Plan Sveriges årsredovisning är en koncernredovisning nämns att bokslutet upprättas enligt förvärvsprincipen och samtliga interna vinster elimineras. Intäkterna redovisas enligt verkligt värde för det som har erhållits och det som kommer att erhållas. Gåvor i form av kontanter från privatpersoner redovisas enligt kontantprincipen. Även gåvor från företag och organisationer redovisas i den period då gåvan inbetalas. Med bidrag så syftar de till likvida medel som skänks från ett offentligt organ.

Verksamhetskostnaderna för Plan Sverige 2008 delas in i ändamålskostnader (nationella kostnader), insamlingskostnader och administrationskostnader. De nationella ändamålskostnaderna består av Plan Sveriges kostnader för det internationella programstödet, det vill säga den del av kostnaderna för de globala projekten som Plan Sverige ska bistå med. Detta inkluderar opinionsbildning, personal och påverkans arbete från svenska biståndsarbetare. Även kommunikationskostnader faller under denna post. Inom insamlingskostnader faller allt som kan associeras med insamling, det vill säga löner, marknadsföring och informationsmaterial. Vid redogörelsen för de administrativa kostnaderna så skriver Plan Sverige att dessa är nödvändiga för att utgöra en kvalitetsgaranti för ändamålet och för givaren. Exempel på dessa är personalkostnader, revision och hyra.

4.3.4 Resultat-, Balansräkning och Kassaflödesanalys

Resultaträkningen inleds med verksamhetsintäkterna som delas upp i fem olika poster baserade på dess ursprung. Deras verksamhetskostnader delas upp i följande poster: *Ändamålskostnader (medel överförda till Plan Int Inc.)*, *Ändamålskostnader (nationella kostnader)*, *Insamlingskostnader*, *Administrationskostnader* samt *Inköp varor & tjänster*. Kostnaderna i resultaträkningen specificeras under not 5, där det redogörs för styrelsemedlemmars löner, sociala kostnader, pensioner samt leasingkostnader. Statistik ges även över könsfördelningen i styrelsen samt frånvaro. Det görs ingen redovisning för ändamålskostnaderna (medel överförda till Plan Int Inc.). Till resultatet bifaller även ränteintäkter och kostnader. Inga andra finansiella intäkter eller kostnader finns då de insamlade medlen ska, enligt stadgar som redogörs för i årsredovisningen, inte bindas i värdepapper. Skänks medel i denna form ska avyttring ske snarast möjligt. För balansräkningen så utger kassa & bank samt inventarier de största posterna för Plan Sverige. Även förutbetalda kostnader och upplupna intäkter utgör en stor del av organisationens tillgångar. För eget kapital och skulder så kommer det mesta av kapitalet från ändamålsbestämda medel. Bland noterna som följer så redovisar Plan Sverige bland annat varje styrelsemedlems lön och pension. De redovisar även detaljerat över sjukfrånvaro indelat i flera kategorier.

5 Analys

Analysen kommer bestå av en förenkling och sammankoppling mellan teori och empiri för att skapa överskådlighet över det resultat som denna studie ger.

5.1 Redovisning för välgörenhetsorganisationer

I BFNAR 2002:8 kan man läsa om de allmänna råd som gäller för hur ideella föreningar ska redovisa sina kostnader och intäkter. En fråga som diskuterats när det gäller redovisning i föreningar är hur kostnadsredovisningen ska vara utformad så att läsaren ska erhålla en god information om föreningens verksamheter och hur den har finansierats. Denna fråga har främst riktats mot de föreningar som bedriver insamling till olika ändamål. Det finns ett intresse av att kostnadsredovisningen i föreningar organiseras så att det blir möjligt att skilja mellan den del av kostnaderna som går till att uppfylla föreningens ideella ändamål och den del av kostnaderna som gagnar detta syfte på ett indirekt sätt.

5.1.1 Redovisningens utformning

Enligt skatteverkets definition av välgörenhetsorganisationer, vilken används av ÅRL och BFN, så ska organisationernas ändamål vara ideellt och organisationen ska ej främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Rädda Barnen, Unicef och Plan Sverige omfattas samliga av denna definition. Plan Sverige är enligt Skatteverket bokföringsskyldig då de är en moderorganisation i en koncern samt att de bedriver näringsverksamhet genom försäljning av varor. Samtliga av de studerade organisationerna har dock tillgångar över 1,5 miljoner och blir därmed bokföringsskyldiga. Bokföringsnämnden ställer även upp specifika krav för om en organisation som är bokföringsskyldig är tvungen att upprätta en årsredovisning eller om det räcker med ett årsbokslut. Ett av dessa tre krav är att balansomslutningen de senaste två åren ska ha uppgått till minst 25 miljoner kronor. Ingen av organisationerna i empirin uppfyller detta då de strävar efter att dela ut så mycket som möjligt och därför ha en låg balansomslutning. De uppfyller dock kravet på en nettoomsättning över 50 miljoner, då nettoomsättning för välgörenhetsorganisationer enligt BFNAR ses som insamlade medel som hänförs från näringsverksamheten. Det innebär att årsredovisningarna ska upprättas enligt ÅRL krav på innehåll, det vill säga med en resultaträkning, balansräkning, noter och förvaltningsberättelse. Alla organisationerna uppger att deras årsredovisningar har granskats av en auktoriserad revisor, vilken även har undertecknat dem. På så sätt har de även uppfyllt det andra kravet som också ställs i ÅRL. Även om en välgörenhetsorganisation inte hade uppfyllt BFNs krav som gör att de är skyldiga att upprätta en årsredovisning, så ställer SFI krav på detta för deras medlemmar. Då medlemskap i SFI är en förutsättning för detsamma i FRII, så tar FRII inte upp redovisningsrekommendationer för de som väljer att avsluta sina räkenskaper i ett årsbokslut.

Utöver ÅRLs krav på innehåll i en årsredovisning så ställer ÅRL även upp poster för redovisning av kostnader i resultaträkningen. Ingen av de studerade organisationerna använder dessa postbeskrivningar. Samtliga använder sig istället av de som rekommenderas i FRII:s redovisningsmall, poster som är mer anpassade till insamlingsorganisationer. En avvikelse från ÅRLs poster ska motiveras i årsredovisningen. Enligt BFN är det endast de som är skyldiga att avsluta räkenskaperna med ett årsboklut som slipper motivera varför de väljer att göra eventuella avvikelser. FRII menar dock att detta ej behövs så länge det görs en hänvisning i årsredovisningen till FRII. Rädda Barnen beskriver i sin årsredovisning för 2008 i förvaltningsberättelsen att de är medlemmar i FRII och att de under året även börjat implementera deras kvalitetskod. Liknande beskrivning görs i Plan Sveriges förvaltningsberättelse och bland Unicefs noter.

FRII har den funktionsindelade resultaträkningen som norm. Ur en givarens perspektiv är denna att föredra eftersom det enligt FRII kan personer enklare se vad pengarna har gått till och vilken funktion kostnaderna har fyllt. FRII beskriver även en kostnadsslagindelad resultaträkning, men den rekommenderas alltså inte då den ej redovisar ändamålskostnader som en egen post. FRII lägger alltså stor vikt vid denna post och vill att den utskiljer sig. Alla av de studerade årsredovisningarna har i deras resultaträkningar haft använt de poster som FRII rekommenderat. Posternas innebörd har även beskrivits under redovisningsprinciper, som hittas under noter eller i förvaltningsberättelsen.

5.1.2 Redovisnings begrepp

För resultaträkning så har alltså samtliga av de studerade organisationerna använt sig av FRII:s rekommenderade funktionsindelning och poster. De gör dock några avvikelser från varandra när det kommer till beskrivningen av dessa poster. Samtliga organisationer uppger att de använder sig av verkliga värden för intäktsredovisning, i enighet med BFNAR. Organisationerna redovisar det som har erhållits och det som ska erhållas. Gåvor tas upp då de är skattemässigt överförda och termen gåvor syftar till likvida medel från privatpersoner och företag. Organisationerna skiljer alltså på gåvor och bidrag, bidrag som är medel som insamlats från statliga organ. Unicef skiljer sig dock genom att justera begreppet bidrag till medel som erhållits från externa bidragsgivare efter ansökan. Dessa definitioner överrensstämmer med de begrepp som används av BFN. Det skiljer sig dock ifrån SFI och FRII som använder sig av insamlade medel, istället för gåva.

För kostnader så delar Rädda Barnen upp dessa i de två posterna ändamålskostnader och insamlings- och administrationskostnader. Till ändamålskostnader hör allt som hänförs deras hjälpprojekt, en definition som även Unicef använder. Övriga kostnader för stödfunktioner faller under den andra kostnadsposten. För dessa stödfunktioner så använder Unicef posten insamlings- och försäljningskostnader. Denna innefattar kostnader förknippade med att generera intäkter samt administration och revision. Plan Sverige använder sig av samma begrepp som Unicef, men de separerar insamlingskostnaderna och administrationskostnaderna.

5.1.3 Nyckeltal

Mycket fokus har lagts på nyckeltalet andel ändamålskostnader. SFI:s syfte är att kontrollera detta nyckeltal, då det representerar effektivitet och en försäkring mot givarna att deras pengar når ändamålet. De skriver att det utifrån redovisningen ska framgå att minst 75 procent av organisationens insamlade medel ska gå till ändamålet (www.sfi.se ”b” 2010-02-17) Breman diskuterar detta indirekt genom att beskriva hur viktigt det är för välgörenhetsorganisationer att visa att de är effektiva gentemot sina konkurrenter (2008). SFI och FRII har dock olika definitioner av samma nyckeltal, något som också bekräftas i FRII:s riktlinjer för redovisning. Enligt SFI så ska nyckeltalet räknas ut genom att dividera ändamålskostnader med totala intäkter. Ändamålskostnader definieras som summan av direkta kostnader i samband med insamling med gåvobevis, övriga insamlingskostnader och administrationskostnader. Totala intäkter är summan av verksamhetsintäkter, ränteintäkter plus aktieutdelning minus räntekostnader samt direkta kostnader vid försäljning. Enligt FRII så är nyckeltalet resultatet av ändamålskostnaderna dividerat med verksamhetsintäkterna. Verksamhetsintäkter definieras som ett samlat begrepp för organisationernas intäkter och associeras till den huvudregel som ÅRL gör för benämningen av nettoomsättning. Det vill säga intäkter från de aktiviteter som ofta klassificeras som näringsverksamhet. Det som skiljer nyckeltalen åt är alltså en justering för direkta försäljningskostnader samt vissa finansiella poster. FRII menar dock att om organisationen har en stor andel finansiella intäkter ska detta motiveras eller justeras för, men enbart i dessa unika fall. Skillnaden i dessa två organisationers definitioner, möjliggör för deras medlemmar att välja vilken av definitionerna de vill förmedla externt. Detta kan anses vara i strid med begreppen god redovisningssed och rättvisande bild, som förklaras både i BFL och i ÅRL. Enligt 4 kap. 2 § BFL (SFS 1999:1078) ska organisationer som är bokföringsskyldiga redovisa på ett sätt som överensstämmer med god redovisningssed, vilket definieras som en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativt representativ krets bokföringsskyldiga.. Enligt 2 kap. 2 § ÅRL (SFS 1995:1554) ska årsredovisningen upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med god redovisningssed. God redovisningssed är tillsammans med rättvisande bild och överskådlighet, de tre grundprinciperna för årsredovisning enligt ÅRL.

Det är SFI som sätter kravet på att kostnaderna enligt deras sätt att räkna inte får överstiga 25 procent. I årsredovisningarna som studerats så belyses detta nyckeltal på olika sätt. Plan Sverige skriver tydligt att de enligt SFI:s sätt att beräkna har en kostnadsnivå på 17,8 procent för 2008. Unicef uppger i deras årsredovisning för 2008 att enligt SFI:s räknesätt så gick 89 procent av deras intäkter till verksamheten. Rädda Barnen skriver i sin årsredovisning på sidan 25 att SFI kontrollerar att högst 25 procent av de totala kostnaderna får användas för administration och insamling och att kostnaderna för dem utgjorde 12,8 procent för 2008. Denna definition är felaktig enligt både SFI och FRII:s sätt att beräkna nyckeltalet. Det är inte en specifik del av kostnaderna som ska gå till ändamålet utan en del av intäkterna. Frågan kan ställas om det är en felskrivning i Rädda Barnens årsredovisning eller om det finns ett tredje sätt att definiera nyckeltalet på, oavsett kan det skapa förvirring för läsaren.

5.2 Redovisning och förtroende

Förtroende anses vara något på vilken hela välgörenhetssektorns existens bygger på. Kommunikationen genom årsredovisningar kan användas för att bygga förtroende. Dock kräver detta, som nämnts i teorin, att årsredovisningen genomlyses av transparens, kvalitet och förståelse. Detta är ett syfte till varför FRII tagit fram sin kvalitetskod. Tillgänglighet av information och rapportering är en förutsättning och samtliga av de organisationer som vi studerar har sina årsredovisningar och flera andra rapporter tillgängliga på respektive hemsida. Gällande förståelse så kan nyckeltal vara en bra metod för att skapa en översiktlig bild över en organisation. Dessa måste dock vara anpassade efter läsaren för att ge just förståelse. Ingen av organisationerna vars årsredovisning vi har studerat gör någon uppställning av nyckeltal. Andel ändamålskostnaderna går att läsa sig till i texten tillsammans men något annat nyckeltal, som till exempel sjukfrånvaro och närvaro. FRII ger i sin redovisningsmall flera exempel på nyckeltal utöver ändamålskostnad som är anpassade för olika typer av välgörenhetsorganisationer, men ingen tycks tillämpa dessa. Detta kan ge en negativ effekt på förtroendet då det inte möjliggörs för snabb överskådlighet och med det försvårar det processen för läsaren att skapa förståelse för organisationerna, då de måste betrakta årsredovisningarna i dess helhet.

5.2.1 Anpassning av årsredovisning

Det råder idag ett bristande förtroende från allmänhetens sida gentemot insamlingsorganisationer, inte minst på grund av de skandaler som under senare tid har figurerat i mediala sammanhang. Bidragande till detta är det ökande intresse som uppmärksammats hos givare för hur organisationer använder de insamlade medlen. Alla tre organisationerna som vi studerat skriver att de tillämpar FRII:s redovisningsmall och de tillämpar även eller har börjat tillämpa deras kod. FRII:s kod har tagits fram för att hjälpa till att stärka förtroendet mellan välgörenhetsorganisationerna och deras kunder, det vill säga givarna. De beskriver då vikten av transparens och förståelse som måste ges genom årsredovisningen, den måste alltså anpassas efter givarna. Anpassning av årsredovisningar efter kunderna blir mer och mer vanligt. Årsredovisningar används nu ofta som en effektiv kommunikationskanal för företag, vanligen förknippat med förtroende. Mer fokus läggs på layout och bilder för att attrahera läsarna (Gröjer 2002). Rädda Barnens och Unicefs årsredovisning innehåller många bilder och praktiska exempel på projekt som organisationerna genomfört. Detta kan ses som belägg för att årsredovisningar används som en kommunikationskanal mot externa partners och intressenter. Även årsredovisningen för Plan Sverige kan, trots uteblivenhet av bilder och snygg layout, anta användas som en kommunikationskanal då den innehåller en beskrivning kring hur effektiva deras system för bidragshantering är. Detta är något som visst kan antas vara för intern marknadsföring men tillsammans med den beskrivning som de gör av FRII och SFI så kan vi tolka att årsredovisningen används som en kommunikationskanal mot givare.

Anpassning av årsredovisningar för givarna kan även uppmärksammas då man läser texten i organisationernas årsredovisningar. I det inledande kapitlet i Rädda Barnens årsredovisning för 2008 öppnar man med en redogörelse för just organisationens kostnader. De ställer frågan om vart pengarna går och besvarar den med ett konkret exempel på kostnader för ett projekt. Årsredovisningen för Unicef visar indirekt på den

kritik eller granskning som hade börjat då de i inledningen gör hänvisningar till SFI och den granskning detta medlemskap innebär. Även Rädda Barnen tar upp sitt medlemskap hos SFI i årsredovisningen under förvaltningsberättelsen. Det nämns i samband med att de även har revisorer som granskar deras årsredovisning. Ett medlemskap hos SFI är alltså förknippat med samma kvalitetsstämpel som den hos en auktoriserad revisor. En kvalitetsstämpel som vi genom denna rapport indirekt ifrågasätter då det trots existensen av denna kvalitetskod finns ett förtroendeproblem kring hur organisationer redovisar sina kostnader. Kvalitetskoden stärks även genom regleringen och de associationer som gjorts till SFI då det i motioner ska definieras vad som är en bra och ren insamlingsorganisation. Att riktlinjerna för FRII även är undantagsberättigande från BFNAR rekommendationer, då organisationer som tillämpar andra poster i resultaträkningen utöver de i ÅRL inte behöver beskriva varför om de bara hänvisar till FRII, ger FRII mer auktoritet.

5.2.2 Jämförelse mellan välgörenhetsorganisationer

Breman har i sin avhandling skrivit att ett bidrag till välgörenhet kan liknas vid ett köp av en vara eller tjänst, något som välgörenhetsorganisationer måste ha i åtanke i och med ökningen av konkurrens (2008). Köpprocessen är en teori som utvecklats för handeln men som även går att tillämpa på välgörenhetsorganisationer och den process som en givare går igenom. Först infinner sig ett behov. Enligt Breman så ter sig ett behov aningen annorlunda då det gäller frivilliga bidrag. Här önskar bidragsgivaren både tillfredställa den njutning som ges då ett bidrag skänks och en god gärning görs. Samtidigt kan detta behov väckas i och med att medvetenhet om ett problem infinner sig. Därefter ter sig informationssökningen kring de alternativ som finns och en jämförelse sinsemellan. Jämförelse blir en allt mer aktuell faktor i och med att utbudet av välgörenhetsorganisationer ökat i och med globaliseringen. Givare är inte längre bundna till organisationer med lokalt fäste. En annan bidragande faktor till ökad konkurrens är insikten kring teorierna kring altruism där valet av organisation som en givare väljer att stödja beror i stort ej på ändamålet i sig. Denna insikt ger en ökad konkurrens inom välgörenhetsbranschen då det inte längre är organisationer med liknande syfte som konkurrerar, utan marknaden innefattar samtliga välgörenhetsorganisationer.

I utvärderingsprocessen så är jämförelse en viktig faktor, vilket organisationerna kan bidra med genom att möjliggöra för mätbarhet. Detta är ett av syftena med FRII:s redovisningsmall, att standardisera redovisningen för välgörenhetsorganisationer så det går att jämföra dem sinsemellan och på så vis öka förståelsen och förtroendet. Internet spelar en viktig roll för att möjliggörandet av detta och det finns sidor och organisationer som enbart är anpassade för att jämföra olika välgörenhetsorganisationer. Få av dem gör dock jämförelser utöver organisationernas syfte. SFI ger årligen ut statistik men endast över storleksmått för organisationerna. Charity Rating är en svensk organisation som även jämför finansiell data för medlemmarna i FRII. De säger dock att det finns svårigheter i jämförelser kring hur mycket som når ändamålet, då ändamålet i sig och när medel anses vara hos ändamålet är en definitionsfråga upp till varje organisation (www.charityrating.org 2010-04-07). SFI och FRII har olika definitioner av nyckeltalet *andel ändamålskostnader*, vilket baseras på just hur mycket av de insamlade medlen som når ändamålet. Nyckeltalet har använts i ett marknadsföringssyfte, för att medialt visa upp bra effektivitets nivåer. Det har använts som ett försvar mot kritiker som propagerar mot bland annat ledningars lönenivåer. Det är dock viktigt att uppmärksamma vilket

räknesätt som använts för att räkna ut nyckeltalet. Detta kan exemplifieras med Rädda Barnen vilka har stora poster att hänföra kapitalförvaltning, vilket resulterar i väsentliga skillnader beroende på vilken organisations definition som använts. Då det inte finns några restriktioner för vilken som får kommuniceras kan det antas att välgörenhetsorganisationerna väljer det som för dem ger bäst effektivitet. Detta gör det svårt att jämföra organisationerna sinsemellan.

Efter att studerat årsredovisningarna hos tre välgörenhetsorganisationer och riktlinjerna hos SFI och FRII så ser vi att nyckeltalet för effektivitet, vilket Breman uttryckt är avgörande vid valet av insamlingsorganisation att stödja, egentligen mäter hur stor del av det insamlade medlen som skickas vidare till nästa organisation. Rädda Barnen, Unicef och Plan Sverige ingår samtliga i större organisationer och de skickar således deras insamlade medel vidare till deras samarbetspartners. Det ges ingen redogörelse i någon av årsredovisningarna för hur mycket som faktiskt når de slutgiltiga projekten i proportion till hur mycket medel som skickades vidare. Effektiviteten blir således en fråga om hur lång kedja av organisationer länkar de svenska organisationerna med dem slutgiltiga.

5.2.3 Nivå av förtroende

Förtroende innebär ett utbyte. Givaren ger ett förtroende till mottagaren som skall agera utifrån vissa förväntningar. Välgörenhetsorganisationer kan i mångt och mycket associeras till en ”vanlig” organisation där det sker ett utbyte av varor eller tjänster till kunder. I valet av organisation är förtroende en viktig faktor, men Breman menar att just förtroende samt trovärdighet är av ännu mer essens för välgörenhetsorganisationer då just utbytet av pengar mot en vara eller tjänst uteblir (2008). Enligt FRII:s uppmaningar så ska deras medlemmar i årsredovisningarna beskriva de projekt de genomfört under året, hur väl de överrensstämmer med stadgarna samt hur projekten lyckats. Unicef och Rädda Barnen beskriver sina projekt på ett målande sätt, med bilder och text som är anpassade för en givare. Plan Sverige däremot beskriver mer sakligt de projekt de genomfört. De beskriver dock även de projekt som de misslyckats med, vilket skänker en känsla av transparens och uppriktighet till läsaren. Dessa känslor är starkt relaterande till förtroende.

Sollis och Rombach hävdar dock att ett förtroendeproblem även kan ha sin rot i en onaturlig balans mellan förväntningar och vad som är möjligt (2006). De kritiserar den allmänna strävan hos organisationer att skapa ett högre förtroende, för de menar att målet ska vara att hitta den ultimata nivån, en naturlig balans mellan förväntningar och resurser. Detta har exemplifierats med bankernas situation under finanskrisen, där deras förtroendenivå sjönk till en mycket låg nivå. Kunderna hade gett bankerna ett förtroende. Hast menar att detta är en definition av själva begreppet förtroende, att ge någon tillgång att foga över ens resurser (2006). Kunderna var omedvetna om de risker de hade i deras portföljer och kritiserade den rådgivning som banken gett. Risk som annars är en avgörande faktor i köpbeslutet enligt teorin kring köpprocessen. Sollis hävdar att finanskrisen skulle gett mindre effekt om bara bankerna haft en lägre nivå av förtroende från början. En hälsosam nivå på förtroende skapas genom en liten nivå av misstroende, då det medför en kontrollfunktion. Hade misstroende för bankerna funnits hade kunder granskat råd med ett kritiskt förhållningssätt och på så vis varit införstådda med den risk

de tog vid en placering. En gåva till en välgörenhetsorganisation kan i mycket liknas vid en placering. En givare skänker en summa vilken mottagarorganisationen förväntas förvalta på ett optimalt sätt för att skapa maximalt med resurser från det ursprungliga värdet, något som kunden själv inte förmår. Krisen för bankerna kan således liknas vid den förtroendekris som uppdagats för välgörenhetsorganisationerna i och med de skandaler som uppmärksammats. Bidragsgivarna tycker inte att organisationerna har förvaltats deras kapital väl och förtroendet sjunker. Den goda naturen hos välgörenhetsorganisationer medför troligen en hög naturlig nivå av förtroende. Vi ställer oss således frågan om svindlerierna varit färre och om skandalerna hade minimerats om bara förtroendenivån varit lägre från början då givarna då hade ställt högre krav på kontroller och inte enbart gett för den goda sakens skull.

6 Slutsatser

I detta avsnitt kommer vi redogöra för de slutsatser som analysen har gett oss, genom att besvara vår problemställning med underfrågor.

Hur skiljer sig anvisningarna kring redovisning för välgörenhetsorganisationer mellan de tre kontrollorganen SFI, FRII och bokföringsnämnden?

Efter att ha studerat dessa tre kontrollorgan kan vi se att anvisningarna för upprättandet av redovisning skiljer sig åt på vissa punkter. Det första är kravet på redovisning. SFI och FRII kräver att medlemmarna upprättar en årsredovisning, medan det enligt BFN räcker att upprätta en årsredovisning i vissa fall då organisationen är bokföringsskyldig. Det finns även skillnader i utformning. FRII:s styrande riktlinjer är väldigt detaljerad och anpassad för just välgörenhetsorganisationer. Ett tydligt exempel på detta är FRII:s föreskrifter gällande förvaltningsberättelsen som är väldigt detaljerad och ska innehålla mycket information. BFNs allmänna råd är av en mer generell karaktär.

I enighet med BFNs föreskrifter är organisationer skyldiga att avge motivering om de väljer att göra avvikelser från de benämningar i resultaträkningen som ÅRL ställt upp. Enligt BFN är det endast de som inte är bokföringsskyldiga som slipper att motivera avvikelser. Som medlem i FRII behöver organisationerna dock inte motivera att man gjort detta, det räcker enligt FRII att nämna att man följt FRII:s riktlinjer i den allmänna beskrivningen av redovisningsprinciperna. Gällande resultaträkning så föreslår FRII en speciell funktionsindeldad resultaträkning som norm eftersom att den är specialanpassad för denna typ av verksamhet. Den innehåller bland annat ändamålskostnader och eftersom att insamlingsorganisationernas huvudsyfte är att främja ett visst ändamål är posten ändamålskostnader av stor vikt. I denna post ska det tydligt gå att se vad kostnaderna innehåller och även se om det har förekommit oskäligen kostnader. FRII och SFI:s definitioner på ändamålskostnader skiljer sig dock från varandra. SFI har en snävare definition på ändamålskostnader. FRII har en friare tolkning vad gäller ändamålskostnader. Detta är kanske den tydligaste skillnaden vi kan visa på när det gäller organen FRII och SFI, att de har olika beräkningar vad gäller ett betydande nyckeltal för denna typ av verksamhet.

Genom att ha studerat riktlinjerna för dessa kontrollorgan har vi kommit till slutsatsen att FRII och SFI:s styrande riktlinjer för hur årsredovisningen bör vara utformad är mycket mer utförlig än BFNs allmänna råd. Vi ser att dessa är mer specifika för att passa just välgörenhetsorganisationernas årsredovisningar, men att det finns en del oklarheter som hänförs till skillnaderna mellan dem.

Hur väl följs SFI:s anvisningar kring uppförandet av årsredovisningar, Bokföringsnämndens råd samt FRII:s mall för redovisning av deras medlemmar i praktiken och hur verkar dessa råd för att uppnå kontrollorganens syfte, att skapa förtroende för välgörenhetsorganisationer?

Vi kan i årsredovisningarna för tre av de största insamlingsorganisationerna i Sverige se att samtliga av de studerade organisationerna väljer att vara medlemmar i SFI och FRII samt att följa deras riktlinjer, vilka bygger på och innehåller riktlinjerna från BFN. SFI:s anvisningar inkluderas till stor del i FRII:s redovisningsmall, en mall som alla organisationer valt att applicera på deras årsredovisningar. Organisationerna ser medlemskapet som en kvalitetsstämpel gentemot externa partners och givarna, då de i årsredovisningarna beskriver den kontroll som SFI utför och sätter den i jämförelse med den kontroll som görs av en auktoriserad revisor, vilket ofta ses som en kvalitetsstämpel hos andra företag. Även regeringen ger SFI och FRII bekräftelse för deras arbete och den kvalitetssäkring som den innebär, detta genom motioner som benämner SFI:s medlemmar som rena. Även FRII ges denna bekräftelse då deras redovisningsmall är undantagsberättigad för BFN gällande ÅRL.

Det finns dock ett antal oklarheter kring uppdelningen mellan FRII och SFI samt hur de olika regelverken används. Studien visar att FRII:s redovisningsmall tillämpas men det står även beskrivet i årsredovisningarna att de anpassat redovisningen till de krav som SFI ställer. Då kraven i vissa fall skiljer sig åt, blir det oklart vad som kommuniceras. Detta exemplifieras tydligast genom nyckeltalet andel ändamålskostnad. Nyckeltalet är av stor betydelse för SFI då det är beviset för deras granskning, vilket ger belägg för att redovisning ska göras enligt deras beräkning. Dock använder sig organisationerna av FRII:s redovisningsmall och där står det beskrivet ett annat räknesätt. Få givare kan antas vara insatta i dessa olika regelverk, vilket kan ge förvirring och skapa misstankar mot organisationen genom deras årsredovisning. Detta är i direkt motsats till det som FRII och SFI önskar uppnå med de regelverk som de tillhandahåller, där fokus ligger på att ge givarna ett ökat förtroende för välgörenhetsorganisationerna.

Just nu upplever sektorn för välgörenhet en tid med sviktande förtroende och frågan ställs hur detta ska kunna repareras. Först måste källan till problemet identifieras och studien har visat på några möjliga källor till detta. Redovisning är kopplat till förtroende där förståelse och transparens är viktiga faktorer. Årsredovisningar måste anpassas så den matchar givarens krav på information, att producera den informationen som givarna efterfrågar på ett sätt som givarna kan förstå och ta till sig. När en givare studerar en årsredovisning får ej några oklarheter eller förvirring uppstå då det ger upphov till misstänksamhet och minskat förtroende för organisationen. En uppenbar källa till detta kan vara att olika begrepp används inom de olika riktlinjerna. Som nämnts använder sig FRII och SFI av benämningen insamlade medel för det som BFN definierar som gåva. En gåva har inom riktlinjerna för FRII och SFI en snävare betydelse. Begrepp skiljer sig även mellan SFI och FRII. I en givares intresse ligger bland annat att få information om hur stor del av de insamlade medlen som faktiskt gått till ändamålet, det vill säga hur stor del som försvinner som kostnader, samt hur väl organisationerna uppfyller utsatta mål. Detta lyckas organisationerna inte kommunicera i deras årsredovisningar trots att de följer riktlinjerna för SFI och FRII. Riktlinjernas fokusering på andel ändamålskostnader

ger insikt i definitionerna av detta nyckeltal, att det ej representerar hur mycket av de skänkta bidragen som faktiskt nått ändamålet. Nyckeltalet skapar förvirring och inte förtroende. Det är således svårt att använda som belägg mot till exempel höga lönenivåer. Detta stärks genom att SFI och FRII har två olika definitioner och ger organisationerna möjlighet att välja det som passar bäst beroende på syfte. Mot externa parter så borde fokus alltid vara att visa på så hög effektivitet som möjligt. Är detta god redovisningssed, att organisationerna själva tillåts välja vilket av nyckeltalen de använder att kommunicera mot sina befintliga och potentiella givare?

Enligt köpprocessen så är jämförelse en viktig faktor i valet och det nyckeltal som borde vara aktuellt för samtliga organisationer är just hur stor del av de insamlade medlen som går till ändamålet, men detta kan ej anses pålitligt. Breman diskuterar dock kring att det kan finnas svårigheter att definiera ändamålet och hur man kan mäta förädlingsarbete. FRII ger dock i sin mall flera exempel på nyckeltal vilka är anpassade för välgörenhetsorganisationer, men ingen av de objekt vi studerat använder sig av dessa nyckeltal.

Slutsatsen blir således att välgörenhetsorganisationerna som studerats till stor del använder sig av riktlinjerna från SFI och FRII, vilket även inkluderar BFN. Dock skapar detta olika grunder till förvirring för givarna, på grund av de skillnader som existerar. Riktlinjerna brister även i att ge klarhet och transparens till redovisningen, något som är nödvändigt för att skapa förtroende.

7 Avslutande reflektion

Den avslutande reflektionen innehåller en diskussion kring studiens genomförande och resultat samt ger förslag på fortsatt forskning inom det studerade ämnet.

Vi har i vår kandidatuppsats tagit fram en studie kring redovisningen i välgörenhetsorganisationer. Vi valde att studera årsredovisningar för tre ideella organisationer vilka har liknande syften, Rädda Barnen, Unicef och Plan Sverige. Välgörenhetsorganisationer är speciella på det sätt att de inte är noterade aktiebolag men ändå finns liknande krav på öppen redovisning och redogörelser för interna beslut. Trots öppenheten så har intresset för organisationernas räkenskaper inte varit speciellt högt förrän på senare år.

Denna studie är högst aktuell då det i skrivandets stund pågår en rättegång kring en av de skandalerna som nyligen uppmärksammats genom medias granskning av välgörenhetsorganisationer. Den mediala uppmärksamheten är fortfarande stor och det produceras dagligen nya artiklar och debatter om ämnet. Denna aktualitet ger dock en föränderlig situation och då bakgrunden till problematiken för studien i mycket grundar sig på den undersökning som gjordes i början av året kan det ej verifieras att situationen fortfarande är densamma, att redovisning fortfarande anses som dålig enligt givare. Vi har dock kompletterat detta med annan forskning inom området som tyder på liknande problematik och vi finner därför att studien kan vara till nytta som en grund på vilken förbättringar kan skapas.

En anpassning av årsredovisningarna för att skapa en ökad förståelse för bidragsgivarna ligger dock ej helt i handen på organisationerna själva. Detta då organisationerna som nämnt styrs utav SFI och FRII:s riktlinjer. Medlemskapet hos dessa organisationer är den enda vedertagna kvalitetsstämpel som existerar i Sverige, vilket i sig förhindrar organisationer från att avsäga sig medlemskapet och på så vis ges möjlighet att själva utveckla sina årsredovisningar. Det ger oss avslutningsvis att en paradox uppenbarar sig. SFI och FRII säger sig finnas till för givarna. De kontrollerar att välgörenhetsorganisationerna arbetar effektivt och genom att följa deras riktlinjer upprätta en redovisning som ska ge givarna en bra redogörelse över hur effektivt de arbetar och de kostnader som dras från de insamlade medlen. Deras riktlinjer ska även hjälpa till att skapa en standardisering som möjliggör för jämförelse. Vi har i studien sett hur välgörenhetsorganisationerna anpassar sina årsredovisningar efter givarna och börjar använda dem som ett kommunikationsverktyg. Trots denna anpassning så uppger givarna att organisationerna är dåliga på att redovisa hur deras medel används och de lyckas ej nå sitt syfte, att bibehålla och öka förtroendet. Kan det då vara att det i praktiken faktiskt är så att SFI och FRII hindrar välgörenhetsorganisationerna att fortsätta utveckla sina årsredovisningar? Organisationerna vill utveckla sina årsredovisningar men de är styrda av hur SFI och FRII utvecklar sina riktlinjer, riktlinjer som ska passa olika typer av välgörenhet och insamling. Kvalitetsstämpeln som SFI och FRII tidigare varit associerats ifrågasätts nu när skandaler uppmärksammats trots kontroll av dessa organisationer.

Det lämnar alltså denna studie med en paradox kring om SFI och FRII genom sina krav faktiskt bryter de ner sin egen kvalitetsstämpel genom att förhindra att välgörenhetsorganisationerna anpassar sina årsredovisningar utifrån givarnas synsätt, att SFI och FRII faktiskt verkar som ett hinder för det syfte som de strävar efter?

Välgörenhetsorganisationerna gör frekvent hänvisning till SFI och FRII då de beskriver de kontrollfunktioner de har utöver revisor. Organisationerna använder hänvisningar till riktlinjerna som försvar för att de jobbar effektivt trots protester från givarna om obefogade lönenivåer till styrelsemedlemmar. Frågan uppstår om det krävs ytterligare en kontrollfunktion? Sollis och Rembach menar att det redan finns kontrollfunktioner institutionaliserade men de används först då misstroende finns. Följer man deras tankgång så vore den aktuella minskningen av förtroende nyttig för den ideella sektorn, då det kan ge en mer balanserad nivå av förtroende. Givarna kommer således ställa mer krav på välgörenhetsorganisationerna gällande redovisning. Organisationerna i sig borde i så fall minska deras strävan att konstant öka förtroendet. Detta kan vara lösningen på hur skandaler i framtiden kan undvikas och ge svar på frågan som bidragsgivare ställer sig: Hur mycket av mitt bidrag når det faktiska ändamålet?

Denna studie har gett oss utökade kunskaper för vad redovisning kan innebära inom ett så komplext område som ideella bidrag. Kunskaper som vi önskar att alla bidragsgivare haft då vi tror att det skulle kunna förbättra kommunikationen mellan givare och välgörenhetsorganisation. Vi vill även förtydliga att denna studie inte innefattar någon kritik mot organisationerna i sig då vi anser att deras arbete är av stor vikt för vår värld. Vi önskar dock att de tar del av denna studie och kan se den som en redogörelse över hur dagens situation ser ut och ta till sig de problemområden som identifierats, i syfte för att om möjligt skapa fler bidragsgivare.

7.1 Förslag till fortsatta studier

Denna studie har begränsats till att enbart se på årsredovisningar samt publicerade riktlinjer från SFI, FRII och BFN. Ingen kommunikation har förts med någon av de studerade organisationerna, utöver den om frågan för tillgång till material. Vidare forskning kan utföras genom att bygga på denna studie med fler objekt samt genom en kommunikation med producenterna till årsredovisningarna, för att få deras syn på de riktlinjer som finns. Dialog kan även föras med SFI och FRII kring hur de ser på utvecklingen av deras riktlinjer samt den kontrollfunktion som deras granskning innebär.

Vi har i och med denna uppsats jämfört de riktlinjer som finns gällande redovisning för välgörenhetsorganisationer och sett hur de tillämpats. Detta har gett att problemområden upptäckts och fortsatt forskning kan vara att se om reglerna verkligen främjar syftet med att ha ett kontrollorgan för att ge bättre förutsättningar för givarna, eller kan det vara att reglerna i stället verkar med att hindra utvecklingen? Årsredovisningar används mer och mer i ett marknadsföringssyfte och fokus har gått från de så kallade hårda delarna, de delar som enbart innehåller siffror, till de mjuka och beskrivande delarna och redovisningen i sin helhet. Om det används i ett marknadsföringssyfte så måste den anpassas för intressenterna, i detta fall givarna. Forskning kan alltså föras på den paradox som uppenbarats. Forskning kan utveckla konkreta förbättringar av SFI och FRII:s riktlinjer som kan göras för att skapa bättre förutsättningar för givarna.

Vi har även diskuterat möjligheten kring om en minskad nivå av förtroende kan vara nyttigt för att skapa en balans för förväntningar och tilltro mellan välgörenhetsorganisationer och bidragsgivare. Detta lämnar dock en fråga kring hur en lägre nivå av förtroende skulle påverka bidragen i sig obesvarad och möjliggör för vidare forskning där till exempel jämförelser kan göras mellan olika länder eller mellan olika projekt och organisationer.

8 Källförteckning

Litteratur:

- Andersen Ib (1998) *Den uppenbara verkligheten, val av samhällsvetenskaplig metod.* Lund: Studentlitteratur AB
- Baldvinsdóttir, Gudrun & Johansson, Inga-Lill (2006) *Förtroende som illusion.* I Johansson, Inga-Lill (red.), Jönsson, Sten (red.) & Solli, Rolf (red.) (2006). *Värdet av förtroende.* Danmark: Narayana Press.
- Bokföringsnämnden (2009) *Ideella föreningar m.fl. – Öppningsbalansräkning* (Elektroniskt) Tillgängligt: <http://www.bfn.se/kategori/Ideella/oppningsBR-ideell.pdf> (2010-02-01)
- Breman, Anna (2008) *Forskning om filantropi.* Stockholm: Economic Research Institute, Stockholm School of Economics (EFI): Öhrlings PricewaterhouseCoopers
- Dahlén, Micael & Lange, Fredrik (2009) *Optimal marknadskommunikation.* Malmö: Liber AB
- Erfelt (2010) *Swedbank/Robur rapport febr. 2010.* (Elektroniskt) Tillgänglig: www.swedbankrobur.se/upload/pdf/press/Sammanfattande%20rapport%20Gallup.pdf (2010-02-21)
- FAR Samlingsvolym (2009). Stockholm: FAR Förlag
- Gometz, Ulf (2006). *Med uppdrag att skapa förtroende.* I Johansson, Inga-Lill (red.), Jönsson, Sten (red.) & Solli, Rolf (red.) (2006). *Värdet av förtroende.* Danmark: Narayana Press.
- Gröjer, Jan-Erik (2002) *Grundläggande redovisningsteori.* Lund Studentlitteratur
- Hast, Lennart (2006). *Att spela roulette med banken.* I Johansson, Inga-Lill (red.), Jönsson, Sten (red.) & Solli, Rolf (red.) (2006). *Värdet av förtroende.* Danmark: Narayana Press.
- Johannessen, Asbjørn & Tufte, Per Arne (2007) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod.* Malmö: Liber AB
- Kotler, Philip, red. (2001) *Principles of marketing: European edition. 3. European ed.* London: Prentice Hall.
- Svenning, Conny (2000) *Metodboken - samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling.* Eslöv: Lorentz förlag
- VD-löner 2008 – en statistisk redovisning (2009). Svenskt Näringsliv (Elektroniskt) Tillgänglig: http://www.svensktnaringsliv.se/multimedia/archive/00017/VD-l_ner_2008_-_en_s_17209a.pdf (2010-03-09)
- Zapata Johansson, Patrik (2006). *Skandal! Att förlora och återfå andras förtroende.* I Johansson, Inga-Lill (red.), Jönsson, Sten (red.) & Solli, Rolf (red.) (2006). *Värdet av förtroende.* Danmark: Narayana Press.
- Wijkström, Filip & Lundström, Tommy (2002). *Den ideella sektorn. Organisationer i det civila samhället.* Stockholm: Sober Förlag
- Wijkström, Filip & Einarsson, Torbjörn (2006) *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring.* Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm

Artiklar:

- Olsson, Per Allan (2010) Röda korsets ledning har tystat den interna debatten. (Elektroniskt) *Dagens Nyheter*, 11 februari. Tillgänglig: <<http://www.dn.se/opinion/debatt/roda-korsets-ledning-har-tystat-den-interna-debatten-1.1042931>> (2010-02-11)
- Pedersen, Lars & Victorin, Maria, TT (2010) Ökat stöd till barn trots finanskris (Elektroniskt) *Dagens Industri*, 5 april. Tillgängligt: <<http://www.dn.se/nyheter/sverige/okat-stod-till-barn-trots-finanskris-1.1072589>> (2010-04-06)
- Tre åtalas i härva kring Röda Korset. (2010) (Elektroniskt) *Dagens Industri*, 15 januari. Tillgängligt: <http://di.se/Default.aspx?pid=2399__ArticlePageProvider> (2010-03-05) (Artikel saknar författarnamn)
- Utbult, Roland (2009) Hög lön för välgörenhet sticker i ögonen. (Elektroniskt) *Göteborgs Posten*, 26 oktober. Tillgängligt: <<http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.230687-hog-lon-for-valgorenhet-sticker-i-ogonen>> (2010-04-02)
- Wallén, Mosse (2010) Roger Akelius: Bengt Westerberg borde avgå från Röda Korset. (Elektroniskt) *Dagens Industri*, 19 januari. Tillgänglig: <<http://di.se/Artiklar/2010/1/19/140/Roger-Akelius--Bengt-Westerberg-borde-avga-fran-Roda-Korset-/>> (2010-03-05)

Internet:

Aftonbladet

<http://www.aftonbladet.se/vss/special/storfragan/visa/0,1937,44630,00.html> ”a”
Ansvarig utgivare: Jan Helin
Besökt: 2010-02-16, 2010-02-29

Bokföringsnämnden

<http://www.bfn.se/redovisning/RAD/allmanna-070101.aspx> ”a”
Ansvarig utgivare: Bokföringsnämnden
Besökt: 2010-04-02

Charity Rating

<http://www.charityrating.org>; Information om posternas betydelse under Finansiell information för respektive organisation.
Ansvarig utgivare: Charity Rating
Besökt: 2010-04-07

Frivillighet Organisationernas insamlingsråd

http://www.frii.se/1_fragorosvar.shtml ”a”
http://www.frii.se/pdf/FRII:s_kvalitetskod_070530_sammanfattning.pdf ”b”
http://www.frii.se/pdf/FRII:s_kvalitetskod_070530.pdf ”c”
http://www.frii.se/1_faktastatistik.shtml ”d”
<http://www.frii.se/index1.shtml> ”e”
Ansvarig utgivare: Frivillighet Organisationernas insamlingsråd
Besökt: 2010-02-14, 2010-02-17, 2010-03-12

Riksdagen

<http://www.riksdagen.se/>
Ansvarig utgivare: Riksdagen
Besökt: 2010-02-24

Skatteverket

http://www.skatteverket.se/foretagorganisationer/foreningarstiftelser/ideellafo_reningar.4.6a6688231259309ff1f800028215.html ”a”
http://www.skatteverket.se/foretagorganisationer/foreningarstiftelser/ideellafo_reningar/civilrattsligaregler.4.18e1b10334ebe8bc80002091.html ”b”
http://www.skatteverket.se/foretagorganisationer/foreningarstiftelser/ideellafo_reningar.4.6a6688231259309ff1f800028215.html ”c”
Ansvarig utgivare: Skatteverket
Besökt: 2010-03-09, 2010-03-17

Stiftelsen för svensk insamlingskontroll

http://www.insamlingskontroll.se/1627_Startsida ”a”
http://www.insamlingskontroll.se/Redovisning/22018_Anvisningar_till_2009_aars_rapportpaket_bilaga:
<http://213.131.156.10/xpo/bilagor/20100111135602.000000.pdf> ”b”
Ansvarig utgivare: Stiftelsen för svensk insamlingskontroll
Besökt: 2010-02-17

Sos Barnbyar

<http://www.sos-barnbyar.se/Om-SOS-Barnbyar/ordlista/Pages/V%C3%A4rdegrund,%C3%B6renhet,v%C3%A4rdegrundshetsorganisationer.aspx> ”a”
Ansvarig utgivare: SOS Barnbyar
Besökt: 2010-02-12

Övriga källor:

Plan Sverige
Årsredovisning 2008

Rädda Barnen
Årsredovisning 2008

Unicef
Årsredovisning 2008

9 Bilagor

9.1 Förkortningar

FRII:	Frivillighetsorganisationernas Insamlingsråd
SFI:	Svensk insamlingskontroll
LO:	Landsorganisationen i Sverige
SACO:	Sveriges akademikers centralorganisation
TCO:	Tjänstemännens Centralorganisation
FAR SRS:	Branschorganisationen för revisorer och rådgivare
BFN:	Bokföringsnämnden
BFL:	Bokföringslagen
BFNAR:	Bokföringsnämndens Allmänna Råd
ÅRL:	Årsredovisningslagen

Högskolan i Borås är en modern högskola mitt i city. Vi bedriver utbildningar inom ekonomi och informatik, biblioteks- och informationsvetenskap, mode och textil, beteendevetenskap och lärarutbildning, teknik samt vårdvetenskap.

På **institutionen för data- och affärsvetenskap (IDA)** har vi tagit fasta på studenternas framtida behov. Därför har vi skapat utbildningar där anställningsbarhet är ett nyckelord. Ämnesintegration, helhet och sammanhang är andra viktiga begrepp. På institutionen råder en närhet, såväl mellan studenter och lärare som mellan företag och utbildning.

Våra **ekonomiutbildningar** ger studenterna möjlighet att lära sig mer om olika företag och förvaltningar och hur styrning och organisering av dessa verksamheter sker. De får även lära sig om samhällsutveckling och om organisationers anpassning till omvärlden. De får möjlighet att förbättra sin förmåga att analysera, utveckla och styra verksamheter, oavsett om de vill ägna sig åt revision, administration eller marknadsföring. Bland våra **IT-utbildningar** finns alltid något för dem som vill designa framtidens IT-baserade kommunikationslösningar, som vill analysera behov av och krav på organisationers information för att designa deras innehållsstrukturer, bedriva integrerad IT- och affärsutveckling, utveckla sin förmåga att analysera och designa verksamheter eller inrikta sig mot programmering och utveckling för god IT-användning i företag och organisationer.

Forskningsverksamheten vid institutionen är såväl professions- som design- och utvecklingsinriktad. Den övergripande forskningsprofilen för institutionen är handels- och tjänsteutveckling i vilken kunskaper och kompetenser inom såväl informatik som företagsekonomi utgör viktiga grundstenar. Forskningen är välrenommerad och fokuserar på inriktningarna affärsdesign och Co-design. Forskningen är också professionsorienterad, vilket bland annat tar sig uttryck i att forskningen i många fall bedrivs på aktionsforskningsbaserade grunder med företag och offentliga organisationer på lokal, nationell och internationell arena. Forskningens design och professionsinriktning manifesteras också i InnovationLab, som är institutionens och Högskolans enhet för forskningsstödjande systemutveckling.

HÖGSKOLAN I BORÅS

VETENSKAP FÖR PROFESSION

BESÖKSADRESS: JÄRNVÄGSGATAN 5 · POSTADRESS: ALLÉGATAN 1, 501 90 BORÅS
TFN: 033-435 40 00 · E-POST: INST.IDA@HB.SE · WEBB: WWW.HB.SE/IDA